

MERKEZ ORTAOKULU

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS NOTLARI



ÜNİTE - 1 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM

BİR OLAYIN ÇOK BOYUTLULUĞU:

Çevremizdeki bir olay yaşamın birçok alanını etkiler. Dünya üzerinde birçok olay meydana gelmektedir. Hiçbir zaman bir olayın oluş ve sonucu tek taraflı değildir.

Her olayın birden fazla nedeni ve sonucu olabilir.

Yakın çevremizdeki bir örneğe bakarsak bir olayın çok boyutlu olduğunu fark ederiz. Çünkü olaylardan farklı kişiler farklı şekillerde etkilenmektedir. Etkileniş biçimlerinin nedenleri ve sonuçları farklıdır.

Örneğin mahallemize açılan bir okul o çevrede eğitimi (kültürel) etkiler, orada iş kollarının gelişmesini sağlar (ekonomik), insanların yaşamını etkiler (sosyal).

OLAY: Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek özellikte olan her türlü iş veya hadiseye denir.

Örn. çocukların parkta oynaması, insanların alışveriş yapması, iki kişinin birbiriyle tartışması, trafik kazasının yaşanması, çevre kirliliğinin ortaya çıkması vs.

Karşılaştığımız olayların yalnızca bir nedeni yoktur, birden fazla nedeni olabilir. Sebepsiz olay yoktur.

OLGU: Doğruluğu kanıtlanabilir, kolayca anlaşılabilir, kanıtlanabilir ve bilimsel verilere dayanan bilgidir. Olgu kişiden kişiye değişmez.

Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Türkiye'nin başkenti Ankara'dır.

İnsan canlı bir varlıktır.

GÖRÜŞ: Doğruluğu Kanıtlanamayan, kışiden kişiyeye değişen ve insanların kendi düşüncelerini yansıtan bilgidir.

En iyi takım Fenerbahçe'dir.

Türkiye'nin en güzel ili Gaziantep'tir.

En çalışkan insanlar Türklerdir.

KAVRAM: Basit bir fikri veya gerçeği, bir grup veya bir sınıf şeyi soyutlayarak ifade eden terim, kelime (Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır).

Örnek: nüfus, enerji, değer, kültür, değişim, demokrasi, aile, güç, çevre, bağımsızlık vs.

ÖZGÜRLÜK: Bir kişinin başkalarına zarar vermeden her istediğini yapabilmesidir.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA BASAMAKLARI

1. Konu belirlenir (İlgi duyduğun, merak ettiğin bir olay ya da sorun)
2. Konu gerektiği durumlarda sınırlandırılır
3. Sorunun çözümüne yönelik **varsayımlar (hipotezler)** yazılır
4. Konuyla ilgili bilgi toplanır. (**Verilerin toplanması**) (kitap, dergi, gazete vb. kaynaklardan. Kaynak adı, yazar adı, basım tarihi ve yeri, ilgili cilt ve sayfa numaraları yazılır)
5. Kaynaklardan elde edilen notlar, konularına göre sınıflandırılır ve varsayımlar (hipotezler) test edilir. (Deney, gözlem ve araştırma)
6. Raporun yazımı. Notlar kontrol edilir, metin oluşturulur. Metni oluştururken kaynaklar dipnot ile gösterilir. Kaynakça belirtilir.

NOT: Yapılan Araştırmalarımızda eğer başka kaynaklardan alıntı yapılmışsa dipnot ve kaynakça belirtmeliyiz. Dipnot ve kaynakça göstermeden başkalarının bilgilerinin kullanılması bilimsellikten bağdaşmaz bu durum **bilgi hırsızlığına** girer. Araştırmalarımızda resimlerde kullanabiliriz.

Dipnot: Metni yazarken alıntı yaptığımız kısımları (cümle yada paragrafları) nereden ve kimden aldığımızı gösteren notlardır.

Varsayım: Doğruluğu kanıtlanmamış ama ispatlanacağı umulan iddaalardır.

Kaynakça: Yararlandığımız kaynakların adını belirtmemizdir.

Dilekçe hakkı: Bir isteğimiz, sorunumuz olduğunda onun çözümünü istemek için yazılan kısa yazılara dilekçe denir. Her insan sorunu ve isteğini dile getirmekte özgürdür. Bu nedenle istediği kuruma dilekçe verebilir. Ve dilekçesine cevap verilmesi kanuni bir zorunluluktur. Dilekçesine en geç 60 gün (2 ay) içinde cevap verilmesi şarttır.

Eğer aldığımız bir ürünü iade etmek istiyorsak 7 gün içinde faturası ile birlikte iade etmemiz gerekir. Ama firma ürünü iadeyi kabul etmezse dilekçe ile Tüketici Hakem Heyetine başvurabiliriz. Dilekçeyi yolladığımız andan itibaren 20 gün içinde firma ürünü almakla sorumludur.

*** **4077 sayılı kanun** Tüketicinin Korunması hakkındaki kanundur.

Bilgi edinme hakkı: Bir kişinin bir konu hakkında bilgi edinmek istemesidir. Her hangi bir kamu kuruluşundan istediğimiz konu hakkında bilgi edinme hakkına sahibiz.

ÜLKEMİZDE KARŞILAŞILAN TÜKETİCİ SORUNLARI KARŞISINDA BAŞVURULABİLECEK

KURUM VE KURULUŞLAR

Tüketici Hakları İhlalleri İçin:

Tüketici Mahkemesi
Tüketici Hakları Derneği
Tüketici Hakları Merkezi
Tüketici Sorunları İl/İlçe Hakem Heyeti
Reklâm Kurulu
Belediyeler

Hakların ihlal edildiği bir durumda; Tüketici Hakları Koruma Yasası'na göre; tüketici bir ay içerisinde itiraz edebilir. Satıcıdan ödediği paranın iadesini, özürlü malın iadesini, malın değiştirilmesini ya da ücretsiz onarımını isteyebilir. Alıcının bu isteklerinden herhangi biri gerçekleşmediği zaman, il ve ilçelerde yasa ile kurulmuş olan hakem heyetlerine başvurma hakkı vardır. Bu heyetlere bir dilekçe ile alınan malın faturası ya da fişi ile başvurulur. Tüketici burada verilen karardan da memnun olmazsa, Tüketici Mahkemelerinde dava açabilir.

SOSYAL BİLGİLERİN AMAÇLARI

- * Sosyal bilgiler; topluma faydalı sorumlu birer vatandaş olmamızı sağlar.
- * Yaşadığı çevresini yurdunu ve dünyamızın özelliklerini tanımamıza yardımcı olur.
- * Türkiye Cumhuriyetinin etkin bir vatandaşı olarak gelişmemize katkısı çok büyüktür.
- * Haklarımızın neler olduğunu, herkesin yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle söyler.
- * Türk kültür ve tarihini oluşturan öğeleri kavrarız.
- * Çevresinin ve yurdunun yönetim örgütlerini bilir.
- * Günlük yaşamında haritadan yararlanma yollarını kavrar.
- * Çevreyi koruma ve iyileştirme bilinci kazanır.
- * Ulusuna, bayrağına, askerine, ordusuna ve insanlığa sevgi, saygı duygularını geliştirir.
- * Sorumluluk alma, yardımlaşma ve beraber çalışmayı alışkanlık hâline getirir.

Atatürk ve sosyal bilimler: Sosyal Bilimler deyince tarih, coğrafya, arkeoloji, psikoloji, sosyoloji, sosyal bilgiler, vatandaşlık gibi konular aklımıza gelmelidir.

- **Türk Tarih Kurumu (TTK) :** Türk Tarih Kurumunun amacı tarihimizi öğrenmek onu korumak , geliştirmek ve gelecek kuşaklara tarihimizi aktarmaktır. Bu amaçla Atatürk 1931' de Türk Tarih Kurumu'nu kurdu muştur.

- **Türk Dil Kurumu (TDK):** Amacı Türkçe'mizi korumak, dilimizi yabancı kelimelerden arındırmak, onu geliştirmek ve doğru Türkçe kullanımını sağlayarak gelecek kuşaklara aktarmaktır. Bu amaçla Atatürk 1932' de Türk Dil Kurumunu kurdu muştur.
- Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarında; **Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (DTCF), halk evleri** açılmıştır.
- Hukuk Fakültesinin açılması.
- Çeşitli **müzelerin açılması** da Mustafa Kemal'in sosyal bilimlere önem verdiğini gösterir.

Not: 1. Atatürk mal varlığının bir kısmını Türk Dil ve Türk Tarih kurumlarına bırakmıştır.

2. Türk Dil ve Türk Tarih kurumları Atatürk'ün **milliyetçilik ilkesi** ile ilgilidir.

NOT : VATANDAŞ OLARAK SORUMLULUKLARIMIZ (K O V A)

1. **K** anunlara Uymak
2. **O** y kullanmak (Seçme-seçilme)
3. **V**ergi vermek
4. **A** skerlik yapmak.

ÜNİTE - 2 YERYÜZÜNDE YAŞAM

HARİTA: Yeryüzünün tamamının veya belli bir bölümünün belirli oranda küçültülerek bir düzleme çizilmiş halidir.

***Yapılan bir çizimin harita özelliğini gösterebilmesi için;**

- 1- Kuşbakışı olarak çizilmesi
- 2- Ölçeğe göre küçültülmesi
- 3- Düzleme aktarılması gerekir

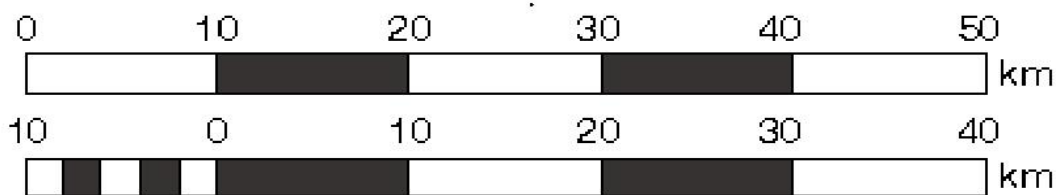
Ölçek: Haritalardaki küçültme oranıdır. Bir haritanın ne kadar küçültüldüğünü gösterir.

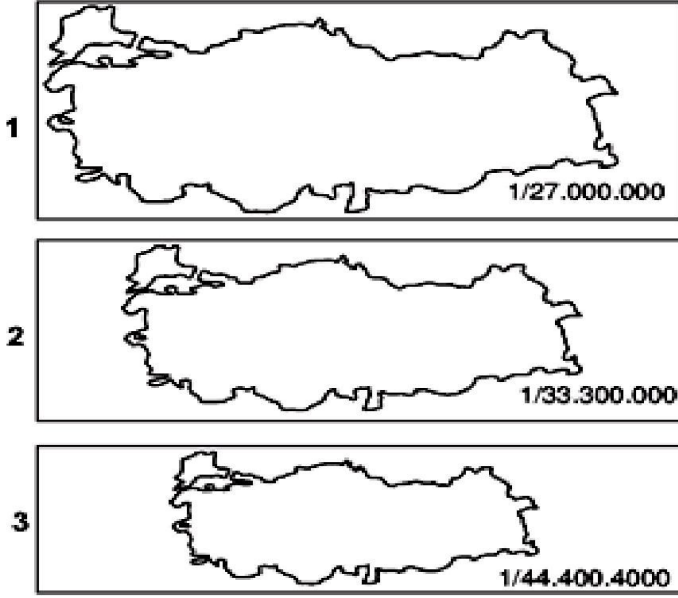
2 çeşit ölçek vardır: Kesir Ölçek ve Çizgi Ölçek

1) **Kesir Ölçek:** Payı 1 olan, kesir sayılarıyla gösterilen ölçektir. Örnek : 1/100.000, 1:500.000 şeklinde gösterilir. Kesir ölçekler daima cm ile gösterilir.

- Paydadaki sayı yeryüzü şeklinin kaç kat küçültüldüğünü gösterir. Örneğin : **1/100 000** : **Yani haritadaki 1 cm'lik bir uzunluk gerçekte 100 000 cm'dir.**
- Kesir ölçeklerde, paydadaki rakam büyüdükçe ölçek küçülür, görünen alan genişler ve haritaların ayrıntıları azalır.
- Paydadaki rakam küçüldükçe ölçek büyür, görülen alan daralır ve haritaların ayrıntıları artar.

2) **Çizgi Ölçek:** Aşağıdaki şekilde ifade edilen ölçeklerdir.





Ölçeğin haritaya etkisi

Haritaları incelersek;

- * 1 Nolu haritanın ölçeği en büyüktür. Çünkü ölçeğinin paydası diğer ölçeklerin paydalarına göre daha küçüktür.
- * 1 nolu haritanın kağıt üzerinde kapladığı alan daha büyüktür. Çünkü ölçeği daha büyüktür.
- * 3 Nolu haritanın ölçeği en küçük ölçektir. Çünkü payda değeri en büyük olanıdır.
- * 3 nolu haritanın kağıt üzerinde kapladığı alan daha küçüktür. Çünkü ölçeği en küçük ölçektir.

HARİTA - ÖLÇEK İLİŞKİSİ

Küçük Ölçekli Haritalar	Büyük Ölçekli Haritalar
Ayrıntı azdır.	Ayrıntı fazladır.
Geniş alanları gösterir.	Dar alanları gösterir,
Bozulma oranı fazladır.	Bozulma oranı azdır
Payda büyüktür.	Payda küçüktür.
Küçültme oranı fazladır.	Küçültme oranı azdır.

BAY KAL YÖNTEMİ

B ayrıntı == FAZLA

Büyük Ölçek

K alan == FAZLA

Küçük Ölçek



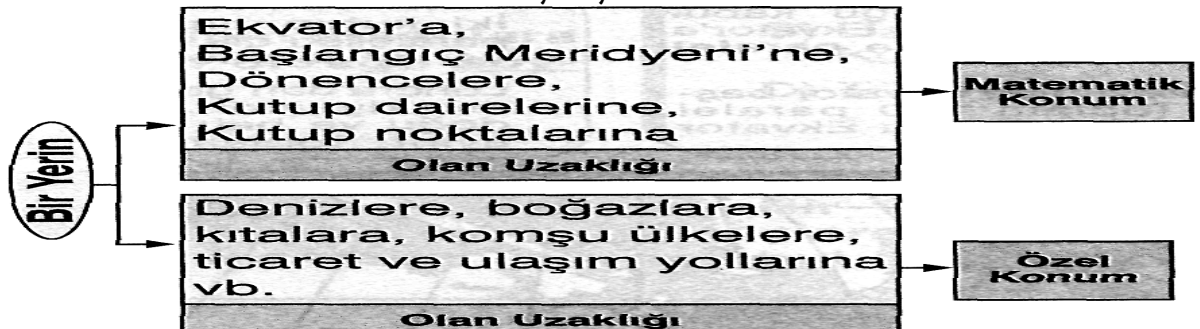
$$\text{Gerçek Uzunluk} = \text{Haritadaki Uzunluk} \times \text{Ölçek Paydası}$$

$$\text{Haritadaki Uzunluk} = \frac{\text{Gerçek Uzunluk}}{\text{Ölçek Paydası}}$$

$$\text{Ölçek Paydası} = \frac{\text{Gerçek Uzunluk}}{\text{Haritadaki Uzunluk}}$$

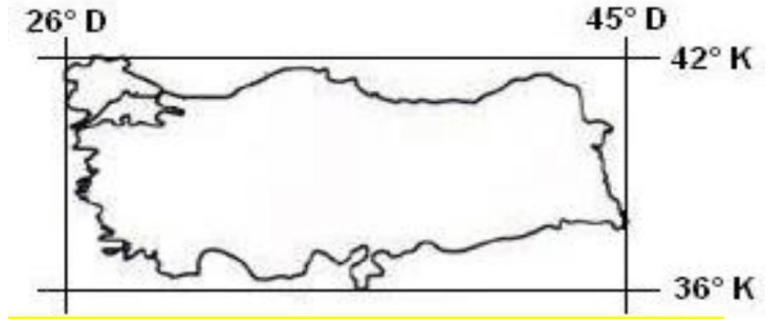
COĞRAFİ KONUM

Bir yerin Dünya üzerinde bulunduğu konuma **coğrafi konum** denir. Coğrafi konum, matematik ve özel konum olarak ikiye ayrılır.



MATEMATİK KONUM

Dünya üzerindeki bir yerin başlangıç paraleline (Ekvator) ve başlangıç meridyenine (Greenvvich) göre olan konumuna **matematik konum** denir.



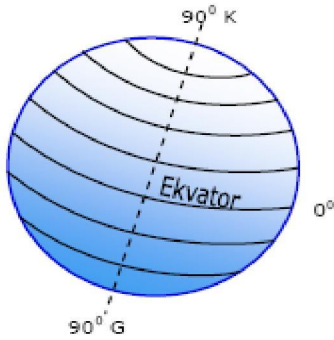
Türkiye'nin Matematik Konumu: **36°-42°kuzey enlemleri, 26°-45° doğu boylamları** arasında yer alır.

Türkiye'nin Matematik Konumunun Sonuçları;

- 1- Güneyden kuzeye doğru gidildikçe güneş ışınlarının geliş açısı küçülür ve sıcaklık azalır.
- 2- Kuzeyden esen rüzgarlar soğuktur ve sıcaklığı düşürür, güneyden esen rüzgarlar ise sıcaktır ve sıcaklığı artırır.
- 3- Güneyden kuzeye doğru gidildikçe deniz suyu tuzluluğu azalır. Örneğin Karadeniz Akdenizden daha az tuzludur.
- 4-Türkiye Orta Kuşakta yer almasından dolayı dört mevsim belirgin olarak yaşanır.

*PARALELLER

Ekvatora paralel olarak uzanan ve dünyayı çepeçevre dolanan dairelere **paralel** denir.

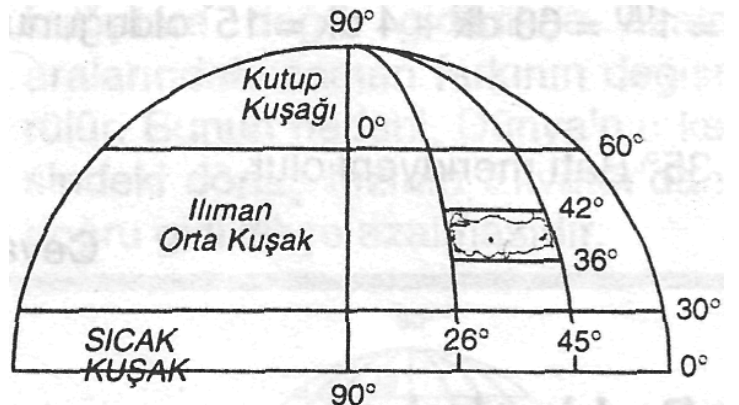
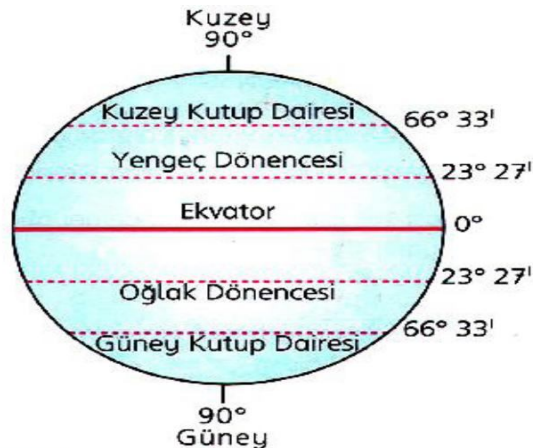


- Ekvator'a paralel olarak geçtiği düşünülen dairelere paralel denir.
- Başlangıç paraleli (0°) ve en büyük paralel dairesi **Ekvator**'dur.
- Ekvator'un kuzeyindeki paralellere **kuzey paralelleri**, güneyindekilere ise **güney paralelleri** denir.
- **Ekvator** yıl boyunca gece ile gündüz eşitliğinin yaşandığı, çizgisel hızın en fazla, yer çekiminin en az olduğu paralel dairesidir.

- 90 tane Kuzey Yarım Küre'de, 90 tane Güney Yarım Küre'de olmak üzere toplam 180 tane paralel dairesi vardır.
- Dünya'nın şeklinden dolayı Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe paralellerin boyları kısalır ve kutuplarda nokta şeklini alır. (Sebebi dünyanın yuvarlak olmasıdır.)
- Birbirini takip eden iki paralel arasındaki uzaklık her yerde eşittir ve yaklaşık **111 km**'dir.

Bazı özel paralel daireleri (enlemler) vardır;

*İKLİM KUŞAKLARI



*MERİDYENLER



Bir kutuptan diğer kutuba ulaşan ve ekvator ile paralelleri dik kesen yarım çemberlere **meridyen** denir.

- Başlangıç meridyeni (0°), İngiltere'nin başkenti Londra yakınlarındaki Greenwich Gözlem Evi'nden geçer.
- Başlangıç meridyeninin doğusunda kalan meridyenlere **doğu meridyenleri**, batısında kalan meridyenlere **batı meridyenleri** denir.
- 180 tane doğuda, 180 tane batıda olma üzere toplam 360 tane meridyen yayı vardır.
- Dünya'nın şeklinden dolayı tüm meridyenler kutup noktalarında birleşirler.
- Meridyenlerin boyları birbirine eşittir.
- İki meridyen arasındaki uzaklık, sadece Ekvator üzerinde 111 km'dir. Bu uzaklık, Dünya'nın şeklinden (GEOİD) dolayı kutuplara gidildikçe azalır ve kutup noktalarında sıfır olur.
- İki meridyen arasındaki **zaman farkı 4 dakikadır**.
- **Aynı meridyen üzerinde** bulunan tüm noktalarda **yerel saat aynıdır**. Çünkü aynı meridyen üzerindeki bütün noktalar Güneş'in karşısında aynı anda geçerler.
- Meridyenler, Dünya üzerindeki herhangi bir yerin matematik konumunun belirlenmesinde yardımcı olur. Ayrıca meridyenler yardımıyla; Dünya üzerinde iki yer arasındaki yerel saat farkı da bulunabilir.

*DÜNYANIN ŞEKLİ

Dünya'nın kutuplardan basık Ekvatordan şişkin kendine özgü şekline **GEOİD** denir.

ÖZEL KONUM

Dünya üzerinde bir yerin veya bir ülkenin kıtalara, okyanuslara, denizlere, işlek ticaret yollarına, boğazlara, kanallara, ekonomik ve siyasi teşkilatlara, komşularına göre konumu ile yer şekilleri ve yükselti özellikleri o yerin özel konumunu belirler.

TÜRKİYE'NİN ÖZEL KONUMUNUN SONUÇLARI

- Üç kıtanın (Asya, Avrupa, Afrika) birbirine en yakın olduğu yerde bulunur.
- Üç tarafı denizlerle (Karadeniz, Ege Denizi, Akdeniz) çevrili bir yarımada'dır. Marmara Denizi'ne sahiptir.
- Önemli ticaret yollarına ve boğazlara sahiptir (İstanbul ve Çanakkale Boğazları). Bu durum Türkiye'nin jeopolitik önemini artırmıştır.
- Gelişmiş Avrupa ülkeleri ile zengin petrol yataklarına sahip Orta Doğu ülkeleri arasında yer alır.
- Ortalama yükseltisi fazladır (1132 m).
 - Batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti artar.
 - Sıcaklık ortalamaları batıdan doğuya gidildikçe azalır.
- Yer şekillerinin çeşitli olması, farklı iklim tiplerinin görülmesine neden olur.
- Yüzyıllar boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapması nedeniyle, tarihsel ve kültürel bakımdan çok zengindir.

OKYANUS : Kıtaları birbirinden ayıran çok büyük su kütlelerine **okyanus** denir. Dünyada 3 büyük okyanus vardır.

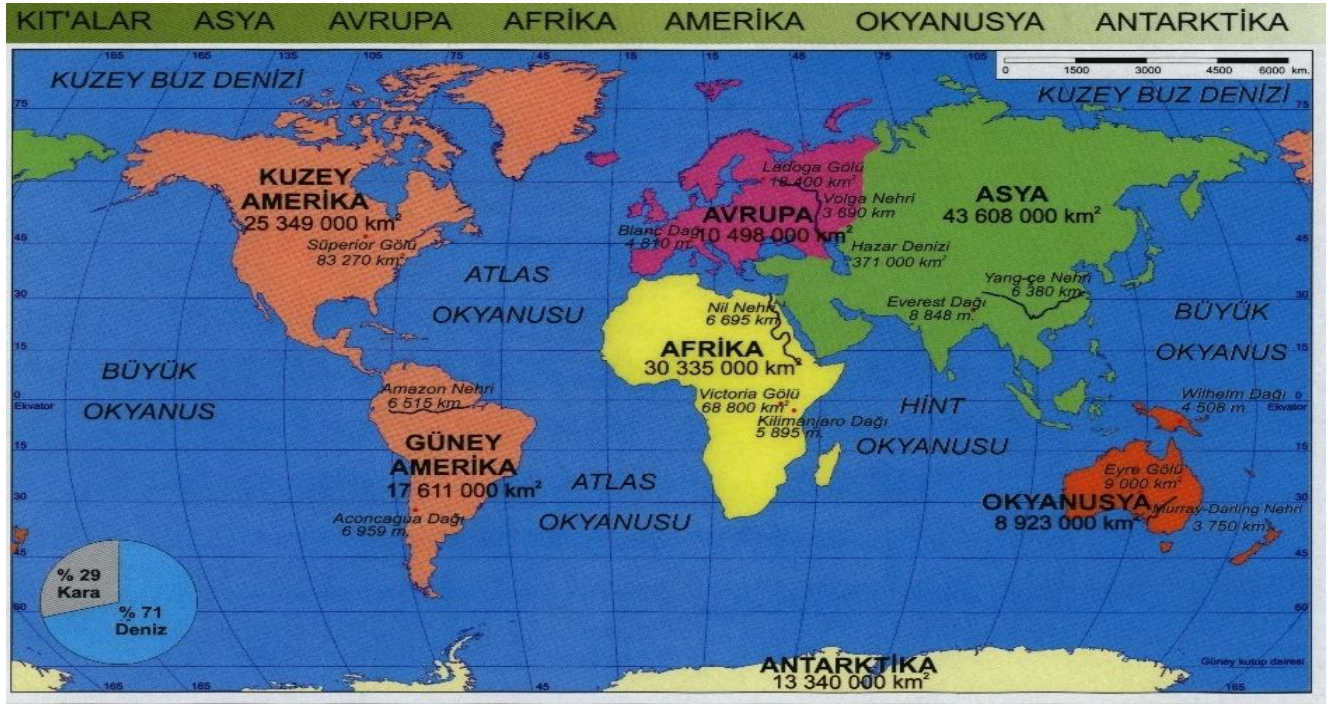
* Büyük (Pasifik) okyanusu

*Atlas (Atlantik) Okyanusu

* Hint Okyanusu

KITA : Kendisine bağı yakın adalarla birlikte büyük kara parçalarına kıta adı verilir.Dünyada 7 kıta vardır.

- | | | |
|------------------|------------------|-----------------------------|
| 1.Asya | 2.Avrupa | 3.Afrika |
| 4. Kuzey Amerika | 5. Güney Amerika | 6. Okyanusya (Avustralya) |
| 7. Antarktika | | |



İKLİM:

Belli bir yerde, sıcaklık, nem, yağış, basınç, rüzgâr ve bulutluluk gibi hava olaylarının mevsimlik, yıllık gidişlerinin uzun yıllar boyunca gösterdikleri ortalama duruma denir. Bu ortalama durum uzun yıllar içinde çok büyük değişikliğe uğramaz.

Sıcaklık, rüzgâr ve yağış gibi hava olaylarının bir yerde gösterdiği kısa süreli değişime de **hava durumu** denir. Uzun süreli hava olaylarına (mevsimlik,yıllık) **İKLİM** denir.

DÜNYA ÜZERİNDE GÖRÜLEN İKLİM TÜRLERİ

1-SICAK İKLİMLER

Ekvatorial iklim:

- * Ekvator çevresinde görülür. Sıcaklık ve yağış ortalaması fazladır.
- * Gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkı azdır.
- * Nem oranı en fazla olan iklimdir.
- * Her mevsim yağış vardır.
- * Doğal bitki örtüsü geniş yapraklı ve uzun boylu ağaçların oluşturduğu **yağmur ormanlarıdır**.
- * **Yıl boyu yaz mevsimi** yaşanır ve yüksek sıcaklıklar görülür (Yıl boyunca güneş ışınlarını geniş açı ile alır).
- * Isınma sorunları yoktur.
- * Yüksek sıcaklık isteyen kahve, muz, kakao gibi ürünler yetiştirilir.

Muson iklimi

- * Asya kıtasının güney ve doğusunda Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Çin ve Japonya gibi ülkelerde görülür.
- * Yazlar sıcak ve yağışlı geçerken kışlar kuraktır.
- * Yaz mevsimi sürekli yağışlıdır. **Yağışların en fazla** olduğu iklimdir.
- * Yağışlar zaman zaman sel felaketine yol açar. Bu da can ve mal kaybına neden olur.

- * Bölge halkının temel geçim kaynağı pirinçtir.
- * Yağışın fazla olmasından dolayı bitki örtüsü ormandır.
- * Ahşap evler görülür.
- * Pirinç, çay önemli tarım ürünleridir.

Çöl İklimi

- * Arabistan yarımadası, Büyük Sahra Çölü, Avustralya'nın iç kısımları, Meksika Çölleri, Viktorya ve Gibson Çölleri , Kızılıkum, Karakum, Gobi ve Taklamakan Çölleri bu iklimin görüldüğü yerlerdir.
- * Doğal bitki örtüsü olarak kurakçıl otlar ve kaktüslerdir.
- * Çöl ikliminin simgesi hurmadır.
- * Gece ile gündüz (günlük) ve yaz ile kış (yıllık) arasındaki sıcaklık farkı çok fazladır.
- * Çöllerde yağış çok azdır, bazı yıllarda hiç yağış görülmez.
- * Tarım ve diğer ekonomik faaliyetler yapılamaz.
- * Ulaşım develerle sağlanır.
- * Sıcaktan ve kum fırtınalarından korunmak için kafalarına bezden örtü sararlar.

2-SOĞUK İKLİMLER

Kutuplara yakın bölgelerde görülen ve sıcaklık ortalamasının düşük olduğu iklimlerdir.

Kutup İklimi

- * Güneş ışınlarının eğik açıyla gelmesinden dolayı sıcaklık ortalaması yıl boyunca 0 (sıfır) derecenin altındadır. Yıllık yağış miktarı az olup yağışlar kar şeklindedir.
- * Buralarda daha az insan yaşar. İnsanlar çok kalın giysiler giyerler.
- * Yıl boyu karla kaplı olduğundan Güney Kutbu'nda yerleşik hayat yoktur.
- * **İgloo** adı verilen buz evler vardır.
- * Tarım yapılamaz. Balıkçılık temel geçim kaynağıdır.
- * Ulaşım kızaklarla yapılır.
- * Antarktika Kıtası ve Grönland bu iklimin görüldüğü yerlerdendir.

3-ILIMAN İKLİMLER

Yıllık ortalama sıcaklık değerleri soğuk iklimlere göre daha yüksek sıcak iklimlere göre daha düşüktür.Orta kuşakta görülen bu iklimlerde mevsimler daha belirgin olarak görülür.Bunlar;

Okyanusal İklim

- * Batı Avrupa ve Kuzey Amerika kıtasının batı kıyılarında görülür.
- * Her mevsim yağışlı geçer
- * Yazlar serin, kışlar ılık geçer
- * Doğal bitki örtüsü ormandır.

Karasal İklim

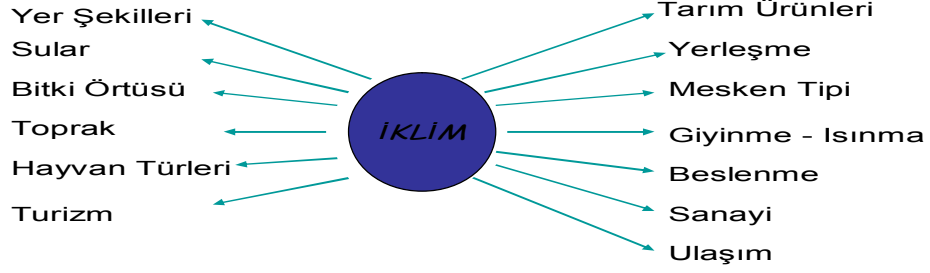
- * Orta kuşakta karaların denizden uzak kesimlerinde ve kıtaların doğu kıyılarında görülür.
- * Yıllık sıcaklık farklılıkları oldukça fazladır. Bitki örtüsü bozkırdır.
- * Karasal iklimin görüldüğü alanlarda küçükbaş hayvancılık yapılır. Koyun en çok yetiştirilen küçükbaş hayvandır.

Akdeniz İklimi

- * Akdenize kıyısı olan ülkelerle Avusturalya, Güney Afrika da görülür.
- * Yazlar sıcak ve kurak kışlar ılık ve kar yağışlıdır.
- * Bitki örtüsü makidir.
- * Buğday, arpa, zeytin, turunçgiller, üzüm, pamuk, şekerpancarı yetiştirilir.

Değişik Yerler Değişik Yaşamlar

İklimin Etkileri:



www.sosvalbilgiler.biz

ÜLKEMİZDE ÜÇ FARKLI İKLİM TİPİNİN GÖRÜLMESİNİN NEDENLERİ

***Coğrafi konum:** Ülkemiz kuzey yarım kürede olduğu için güneyinden kuzeyine gittikçe yıllık sıcaklıklar azalır. Güneyde sıcaklıklar fazla (ekvatora yakın), kuzeyde sıcaklıklar daha azdır (ekvatordan uzak). Buna **enlem etkisi** de denir.

***Yükselti:** Yükselti arttıkça ortalama sıcaklık düşer ve kışlar daha sert geçer. Doğuda yükselti fazla, sıcaklık azdır.

***Denize göre konum (Denizellik – Karasallık) :** Ülkemizde denize yakın yerlerde yaz kış sıcaklık farklarının az olduğu ılıman iklim görülür. Denizden uzaklaştıkça karasal iklimin etkileri görülür.

***Dağların uzanış şekli:** Ülkemizin kuzeyi ve güneyinde (Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde) dağlar denize paralel uzandığı için denizin yumuşatıcı etkisi içerilere kadar sokulamaz. Ege Bölgesinde ise dağlar denize dik uzandığı için buradaki deniz etkisi içerilere kadar sokulabilir.

ÜLKEMİZDE GÖRÜLEN İKLİM TÜRLERİ

1. Karadeniz İklimi:

- ✚ Yazlar serin, kışlar ılık, **her mevsim yağışlıdır.**
- ✚ Dağların Karadeniz'e bakan yamaçlarında yağış fazladır.
- ✚ En fazla yağışı sonbaharda, en az yağışı ilkbaharda alır.
- ✚ Karadeniz kıyıları ile Marmara Bölgesi'nin Karadeniz'e yakın yerlerinde görülür.
- ✚ Bitki örtüsü **ormandır.**
- ✚ **Yetiştirilen tarım ürünleri;** çay, fındık, mısır, tütün, soya fasulyesi, keten, kenevir

2. Akdeniz İklimi:

- ✚ Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır.
- ✚ En fazla yağışı kışın, en az yağışı yazın alır.
- ✚ Don olaylarına ve kar yağışlarına nadiren rastlanır. Güneşlenme süresi fazladır.
- ✚ Seracılık yaygın olarak yapılır. Nedeni; güneşli gün sayısının fazla olması ve kışların ılık geçmesidir.
- ✚ Akdeniz ve Ege kıyılarıyla, Marmara Bölgesi'nin güney kısmında ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin batısında görülür.
- ✚ Bitki Örtüsü **makidir**. Makiler, yaz kuraklığına dayanıklı olan ve bütün yıl yeşil kalabilen çalı ve kısa boylu ağaçlardır.
- ✚ **Yetiştirilen tarım ürünleri**; turunçgiller (limon, portakal, greyfurt), muz, zeytin, susam, pamuk, üzüm, incir, tütün,

3. Karasal İklim:

- ✚ Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk, kar yağışlı ve uzun sürer.
- ✚ En fazla yağışı ilkbaharda, en az yağışı yazın alır.
- ✚ İç Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülür.
- ✚ Bitki örtüsü **bozkır (step)**'dir. Bozkırlar, ilkbahar yağmurlarıyla büyüüp yeşeren, yaz sıcaklığının başlamasıyla sararıp kuruyan bitki örtüsüdür.
- ✚ **Yetiştirilen tarım ürünleri**; buğday, arpa, çavdar, pirinç, baklagiller (mercimek, nohut), tütün, pamuk, üzüm, Antep Fıstığı

Türkiye'de kuzey ile güney arasındaki sıcaklık farkının nedeni

**ENLEM
(MATEMATİK KONUM)**

Örnek : Antalya - Sinop
Trabzon - Hatay

Doğu ile batı arasındaki sıcaklık farkının nedeni

**YÜKSELTİ, DENİZELLİK - KARASALLIK
(ÖZEL KONUM)**

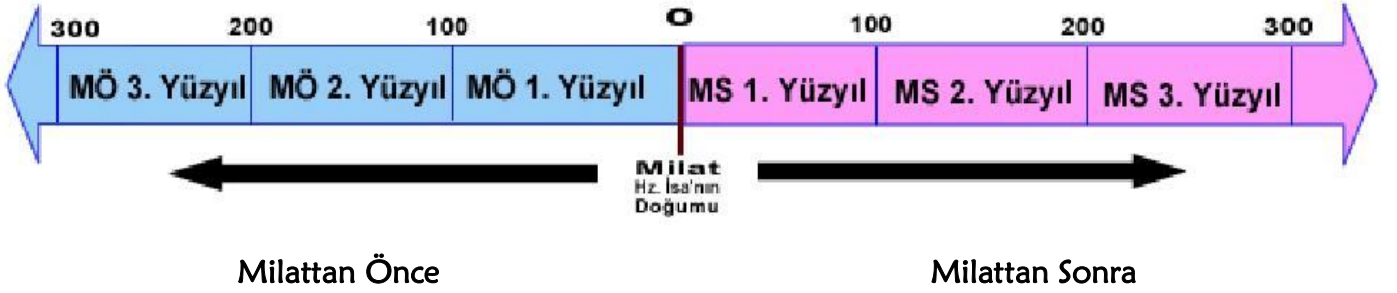
Örnek: Erzurum-Çanakkale
Antalya - Hakkari

TARİHTE YOLCULUK

Tarih; geçmişte yaşamış insan topluluklarının yaşamlarını belgelere dayanarak neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bilim dalıdır. Tarihi incelerken geçmişî daha kolay algılayabilmek için dönemlere ayırıyoruz.

YÜZYIL Yüz yıllık zaman dilimine denir. Milattan (Hz İsa'nın doğumu) itibaren 1. yüzyıl, 2. yüzyıl, 3. yüzyıl olarak adlandırıyoruz. Milattan önceki yüzyılları belirtirken M.Ö veya İ.Ö (İsa'dan Önce)
Milattan sonrakileri belirtirken M.S veya İ.S (İsa'dan sonra) şeklinde belirtiyoruz.

Milat (başlangıç) Hz. İsa'nın doğumudur. Takvimde 0 (sıfır) olarak kabul edilir.



Bir tarihin hangi yüzyıla ait olduğunu bulmak için; son iki basamağı silinir ve kalan sayıya 1 (bir) ilave edilir.

Örnek: 1998 yılının hangi yüzyıla ait olduğunu bulalım:
 $1998 = 1998$ geriye 19 kalır. $19+1= 20$. yüzyıl olarak buluruz.

Örnek: 657 yılının hangi yüzyıla ait olduğunu bulalım $657 = 657$ geriye 6 kalır. $6+1 = 7$. yüzyıl

ÇAĞ ; benzer sosyal ve siyasal olayların yaşandığı dönemlere denir. Yazının bulunmasından önceki çağlara tarih öncesi çağlar (devirler), yazının icadından sonraki çağlara ise tarih çağları denir.

Tarihi dönemler aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Not: MÖ 3200 yılında **yazının bulunmasından** önceki devirlere **Tarih Öncesi Devirler**, yazının bulunmasından sonraki devirlere **Tarihi Devirler** denir.

A)Tarih Öncesi Devirler

*Taş Devri

- 1) Kabataş Devri
- 2) Yontmataş Devri
- 3) Cilalıtaş Devri

*Maden Devri

- 1) Bakır Devri
- 2) Tunç Devri
- 3) Demir Devri

1-Kaba Taş Devri: En uzun dönemdir. Avcılık ve toplayıcılıkla uğraşılımıştır.

2-Yontma Taş Devri: Taştan ve kemikten silahlar yapılmıştır. Mağara ve ağaç kovuklarında yaşamışlardır. Avcılık ve toplayıcılıkla uğraşılımıştır. Ateş bulunmuştur. Mağara duvarlarına yapılan resimler ilk sanatsal faaliyetlerdir.*Bu dönemi aydınlatan Anadolu'daki merkezler Antalya'daki Karain ve Beldibi mağaralarıdır.

3-Cilalı Taş Devri: İlk kez tarımsal üretim başlamış buna bağlı olarak yerleşik yaşam başlamış köy ve kasabalar kurulmuştur. Üretimle birlikte iş bölümü doğmuş ihtiyaç fazlası ürün takas edilmiş ve ticaret başlamıştır. Dokumacılık başlamış, pişirilmiş topraktan eşyalar yapılmıştır. * Bu dönemi aydınlatan Anadolu'daki merkezler Diyarbakır (Çayönü), Burdur (Hacılar) ve Konya (Çatalhöyük) dir.

B-MADEN DEVRİ

1-Bakır Devri: Bol bulunması ve kolay işlenmesi yüzünden ilk kullanılan maden bakırdır.

2-Tunç Devri: Bakıra göre daha dayanıklı olduğu için tunç (Bakır+Kalay) kullanıldı.

3-Demir Devri: Bu dönemi aydınlatan Anadolu'daki merkezler Yozgat (Alişar), Çorum (Alacahöyük), Çanakkale (Truva), Kayseri (Kültepe) ve Van (Tilkitepe) dir.

Not:

- ✓ Tarih öncesi çağları birbirinde ayıran özellikler, o dönemde kullanılan araç-gereçler ve insanların yaşam biçimleridir. Tarih çağlarını birbirinden ayıran özellikler ise önemli toplumsal ve siyasal olaylardır.
- ✓ Coğrafya ve iklim şartlarının farklılığı nedeniyle tarih öncesi dönemlerin başlama ve bitiş zamanları bölgelere göre farklılık göstermiştir. Örneğin Anadolu Maden Devrini yaşarken Avrupa Cilalı Taş Devrini yaşamaktaydı.
- ✓ Tarih Öncesi dönemleri bütün toplumlar aynı sırayla yaşamamışlardır. Örneğin Kaba Taş Devrini yaşayan bir toplum göç yada savaş sonucu Demir Devrine geçiş yapabilir.
- ✓ Uygarlıklar birbirinden **savaş, göç ve ticaretle** etkilenmişlerdir.

B) Tarihi Devirler

- **İlk Çağ (MÖ 3200 - MS 375)** Yazının Bulunması ile başlar Kavimler Göçüne kadar sürer.
- **Orta Çağ (375 - 1453)** Kavimler Göçü ile başlar İstanbul'un Fethine kadar sürer.
- **Yeni Çağ (1453 - 1789)** İstanbul'un Fethiyle başlar Fransız İhtilaline kadar sürer.
- **Yakın Çağ (1789 - Günümüz)** Fransız İhtilali ile başlar günümüze kadar sürer.

Geçmişten Günümüze Yerleşme:

- ❖ İlk insanlar **mağaralarda yada ağaç kovuklarında** barınıyordu. Genellikle avcılık ve toplayıcılıkla yaşıyorlardı. Erkekler avlanırken kadınlar tohum ve benzeri şeyler topluyordu.
- ❖ İlk insanlar tohumların yetiştiğini görünce tarım başladı. **Tarımın başlaması** ile insanlar **yerleşik hayata geçmeye** başladılar. Tarım arazilerinin çevresine ilk yerleşim yerlerini kurmaya başladılar. Böylece **ilk köyler** oluştu. Bu köyler genelde yüksek yerlere kuruluyor ve çevresi çitlerle kapanıyordu.
- ❖ Zamanla insanlar daha çoğaldıkça bu kez aralarında sorunlar çıkınca kendilerini yönetecek kişiler seçmek zorunda kaldı ve böylece **ilk devletler** kurulmaya başladı.
- ❖ İnsanlar önceleri kilden çanak çömlek kullanıyorlardı. Çatal ve kaşıkları kemiktendi. İnsanlar ateşi bulunca bu çömleklerini pişirerek daha sağlam yaptılar. Daha sonra insanlar madenleri işlemeyi öğrendi. (Önce bakır, sonra demir, sonra tunç gibi madenler).

- ❖ Zamanla büyük şehirler ve devletler kuruldu. Ve şehirler arasında ürettikleri ürünler sayesinde ticaret başladı.
- ❖ Beraber yaşayınca toplum kurallarını düzenleyecek kanunlar hazırladılar.
- ❖ Şehirler ya da küçük ülkeler arasında savaşlar başladı. Şehirleri ve küçük devletleri egemenliği altına alan toplumlar büyüdü. Böylece büyük “Merkezi Krallıklar” kuruldu.

Yerleşmede etkili olan faktörler:

GEÇMİŞTE:

- 1- İklim etkilidir. İnsanlar hem ilk yerleşmelerde ham de günümüzde uygun iklim koşullarının uygun olduğu yerlere yerleşmişlerdir. Çünkü iklim insan yaşamını etkilediği gibi tarımı da etkiler.
- 2- Su kaynakları ve akarsu vadileri yerleşmeler için seçilmiştir.
- 3- Verimli tarım alanlarının bulunduğu yerlere insanlar yerleşmişlerdir. Çünkü tarım insanların ilk uğraşlarından biridir.
- 4- Madenlerin bulunduğu yerler yerleşmeler için tercih edilmiştir. Maden devrinden bu yana insanlar yaşamlarında madenlerden yararlanmışlardır.

GÜNÜMÜZDE:

- 1- Sanayi Bölgeleri yerleşmede tercih edilmektedir. Çünkü insanlar fabrikalarda çalışarak geçimlerini sağlamaktadır.
- 2- Ulaşım olanaklarının uygun olduğu yerler,
- 3- Eğitim ve Sağlık hizmetlerinin geliştiği yerler ,
- 4- Ticaretin geliştiği yerler,
- 5- Turizm faaliyetlerinin geliştiği yerler günümüzde yerleşim yeri olarak tercih edilmektedir.

ANADOLU’DA KURULAN MEDENİYETLER

Hititler – Frigler – Urartular – Lidyalılar - İyonyalılar

HİTİTLER

- ✓ Kızılırmak ve çevresinde kurulmuştur.
- ✓ Başkentleri bugün Çorum ili sınırları içinde kalan Hattuşaş (Boğazköy) tır.
- ✓ Devletin başında kral bulunurdu.
- ✓ Kral aynı zamanda baş rahip,baş komutan ve baş yargıçtı. (Yani ordunun ,dinin, ve yargı işlerinin başında bulunuyordu)
- ✓ Kraldan sonra en yetkili kişi kraliçe olup, kraliçelere Tavananna denirdi. (Bu kadına değer verildiğini gösterir.)
- ✓ Devlet meselelerinin görüşüldüğü yere Pankuş denirdi.
- ✓ Çok Tanrılı bir dine inanıyorlardı. (Bin Tanrılı toplum olarak anılıyorlardı.)
- ✓ Tanrıların ve kralların resimlerini kaya üzerine kabartma şeklinde yapmışlardır. (Bu da taş işçiliğinde ileri olduklarının göstergesidir.)
- ✓ Halk hür ,yarı hür ve esirler olmak üzere sınıflara ayrılmıştı.
- ✓ Ekonomileri tarıma dayalı olup maden işlemeciliğinde ileri gitmişlerdir.
- ✓ Ordu piyade ve atlı askerlerden oluşuyordu.Hititler Mısırlılarla Suriye toprakları için yaptıkları savaş sonrasında imzalanan Kadeş Antlaşması tarihin ilk yazılı antlaşmasıdır.
- ✓ Hititlerde resim yazısı (hiyeroglif) ile çivi yazısı kullanılmıştır.
- ✓ Hititlerde kralların yaşamlarını anlatan yıllıklara ANAİ adı verilir.Anallar tarihin ilk tarafsız metinleridir.
- ✓ M.Ö 700 tarihinde Asurlular tarafından yıkılmıştır.

FRİGLER

- ✓ Sakarya ırmağı çevresinde başkentleri Polatlı yakınlarındaki **Gordion** olmak üzere kurulmuşlardır.
- ✓ Efsanevi kralları **Midas**'tır. (Midasın dokunduğu herşeyi altına çevirdiği ve eşek kulaklı olduğu yönünde efsaneler vardır.)
- ✓ Tarıma çok önem vermişler, tarımı korumak için kanunlar koymuşlardır. (Friglerde saban kıranın ve öküz öldürenin cezası ölümdü.)
- ✓ Çok tanrılı dine inanmakta olup en önemli tanrıçaları **Kibele** idi
- ✓ Dokumacılıkta, taş işçiliğinde ve ağaç işçiliğinde ileri gitmişlerdir.
- ✓ Friglerin soyluları ve krallarını gömdükleri ağaçtan yapılmış ve üzeri toprakla örtülü yığma mezarlara **Tümülüs** adı verilirdi.
- ✓ Hayvancılık faaliyetlerine önem veren Friglerin tiftik keçisinin kılından dokudukları **tapates** adı verilen halı ve kilimleri ünlüdür.
- ✓ **Fibula** denilen çengelli iğneler yapmışlardır. (Bu madencilikte ileri olduğunu gösterir.)
- ✓ Kafkaslar üzerinden Anadoluya giren Kimmerler tarafından yıkıldılar (M.Ö 676).

URARTULAR

- ✓ MÖ 860 lı yıllarda Doğu Anadolu'da Van Gölü çevresindeki **Tuşpa** başkentleri olmak üzere kuruldu.
- ✓ **Taş ve maden işçiliğinde** ileri gitmişlerdir.
- ✓ Çivi ve hiyeroglif yazısını kullanmışlardır.
- ✓ Tarımı geliştirmek için **barajlar, göletler kurdular**. Su kanalları açarak sulama yapmışlardır.
- ✓ Oda şeklinde **kaya mezarları** yapmışlardır. Ölümden sonra yaşama inandıkları için mezarlarına insanların günlük kullandığı eşyaları konmuştur.
- ✓ Dinleri çok tanrılı idi (**Hititlerden etkilenmişlerdir.**)

LİDYALILAR

- ✓ Gediz ve Menderes ırmakları arasında yaşadılar. Frig hakimiyetinin sona ermesi ile bölgeye hakim oldular. Başkentleri **Sard**'dır.
- ✓ Efesten başlayıp , Mezopotamya'da Asurluların başkenti Ninovaya kadar uzanan **Kral Yolu'nu** yaptılar.
- ✓ **Parayı ilk bulan** uygarlıktır. Böylece **değiş tokuş (takas) usulüne** son vermişler ve ticari ilişkilerde kolaylık sağlamışlardır.
- ✓ Çok tanrılı inanış vardır.
- ✓ Kısa sürede yıkılmışlardır. Sebebi ordularının çeşitli kavimlerden toplanan ücretli askerler oluşmasıdır.
- ✓ M.Ö. 547'de Persler tarafından yıkıldılar.

İYONYALILAR

- ✓ İyonlar, **polis** adı verilen şehir devletleri kurdular. M.Ö. XII. yüzyıldan itibaren Efes, Milet, Foça gibi şehirleri kurdular.
- ✓ Yöetimde **Tiran** adı verilen güçlü devlet adamları vardır.
- ✓ Siyasal yapılanmaları **şehir devleti** şeklindedir, hiç bir zaman merkeziyetçi olmamışlardır.
- ✓ **Deniz ticareti ve koloncilik** alanında ileriydiler. Akdeniz, Marmara, Ege ve Karadeniz'de birçok koloniler kurmuşlardır.
- ✓ **Bilim ve sanatta** gelişmişlerdir. (Tales, Pisagor, Herodot, Hipokrat, Diyojen önemli bilim adamlarıdır.)
- ✓ ****Anadolu'da kurulan ilk çağ uygarlıkları içinde en gelişmiş olanıdır.**
Çünkü; İyonlar, Ön Asya'dan gelen ticaret yollarının bitiş noktasındadırlar ve doğu batı arasında köprü vazifesi görürlerdi.

Koloni: Bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı ülke, sömürülen ülke.

MEZOPOTAMYA UYGARLIKLARI

Asurlular, Sümerler, Akadlar, Babilliler ve Elamlılardır. (A S A B E)

Mezopotamya: İlkçağda Anadolu'nun güneydoğusundan Basra Körfezine kadar uzanan Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan bölgeye denmiştir. Verimli topraklara ve yaşamaya uygun iklime sahip olması nedeniyle bir çok topluluk buraya yerleşmiştir.

SÜMERLER

- Sümerler Mezopotamya uygarlıklarının kurucusudurlar.
- Şehir devletleri halinde yaşadılar. Bu şehirleri **Ensi veya Patesi** denilen rahip krallar yönetiyordu.
- Kral aynı zamanda **baş rahip, baş komutan ve baş yargıçtı**. Kraldan sonra en yetkili kişi kraliçedir.
- Tarihte **ilk kez yazıyı** kullanmışlardır. Böylece Tarih çağları başlamıştır.
- **İlk tekerleği** buldular
- Dinleri çok tanrılı idi. Tapınaklarına **Ziggurat** denirdi. Zigguratların alt katı depo ve Pazar yeri. Orta kat eğitim yapılan yer ve en üst katta gözlemevi olarak kullanılıyordu.
- **Gözlemevinin** olması **astronominin** gelişmiş olduğunu gösterir.
- Bilgi birikimi ve aktarımı kolaylaşmıştır.
- Eğitim ve öğretim faaliyetleri kolaylaşmıştır.
- Tarihte bilinen **ilk yazılı kanunlar** Sümerler tarafından yapılmıştır. **Urgakina ilk kanunları** yapmıştır.
- Sümerler matematik ve Astronomide ileri gitmişler ayın hareketlerine **takvim** yapmışlardır.
- **Tufan ve Gılgamış destanları** meşhurdur

ASURLULAR

- Yukarı Mezopotamya'nın Fırat ve Dicle nehirleri çevresi ile Anadolu'nun güneyi İran bölgesinde kurulmuşlardır.
- Kral yolu üzerinden Anadolu ile **ticaret** yaptılar. Kurdukları ticaret kolonileri ile Anadolu'ya kullandıkları çivi yazısını getirdiler. Böylece Anadolu'nun Tarih çağlarına girmesini sağladılar.
- **İlk kütüphaneyi** yaptılar.
- Dinleri çok tanrılı idi.
- Geliştirdikleri **ağırlık ve uzunluk ölçülerini** daha sonra Yunanlılar ve Romalılar kullanmışlardır. Bu durum kültürel etkileşiminin olduğunu gösterir.

BABİLLİLER

- Babil krallığı Arabistandan Mezopotamya'ya gelen Amurrular tarafından kuruldu.
- Dinleri çok tanrılı idi. Tapınaklarına **Ziggurat** denirdi.
- **Astronomi** ile ilgilenmişler, güneş ve ay tutulmalarını kaydetmişlerdir. **Sümerlerden etkilenmişler**, bir çok alanda onları geçmişlerdir.
- **Babilin asma bahçeleri** meşhurdur.
- En güçlü dönemlerini Hammurabi döneminde yaşamışlardır. Hammurabi eski kanunlardan yararlanarak **Hammurabi Kanunlarını** oluşturmuştur. Çok sert kanunlar yapmıştır. (kısasa kısas)

ÜNİTE-3 İPEK YOLUNDA TÜRKLER



TÜRKLERİN ANA YURDU

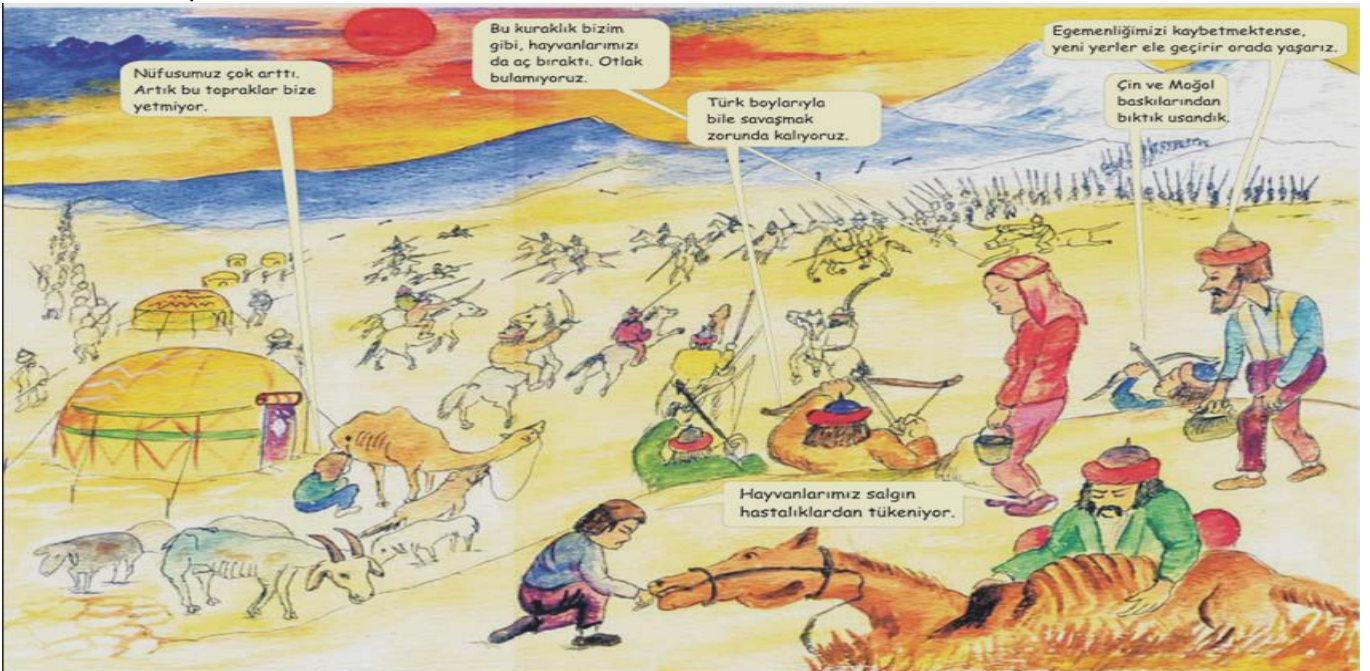
Türklerin tarih sahnesine çıkışları **Orta Asya'dır**. Orta Asya'nın sınırları; Doğuda Kingan Dağları, Batıda Hazar Denizi, Güneyde Himalaya Dağları, Kuzeyde Sibirya'dır.

ANADOLU'YA GÖÇLERİN SEBEPLERİ

- 1) Nüfus artışı ve otlakların yetersiz kalışı,
- 2) Olumsuz iklim şartları (Kuraklık, şiddetli kışlar)
- 3) Kendi aralarında ve diğer kavimlerle olan mücadeleler
- 4) Salgın hastalıklar
- 5) Türklerin Dünya hakimiyeti düşüncesi (Güneşin doğduğu yerden, battığı yere kadar her yeri fethetme arzusu)
- 6) Çin ve Moğol baskıları

GÖÇLERİN SONUÇLARI

- 1)- Orta Asya kültür ve Medeniyeti dünyanın değişik bölgelerine taşınmıştır.
- 2)- Göç etmeyip, Orta Asya'da kalan Türkler, ilk Türk Devleti olan "Asya Hun Devleti" ni kurmuşlardır.
- 3)- Göç eden Türk boyları gittikleri yerlerde yeni Türk Devletleri kurarlarken, oralandaki bazı devletleri de yıktılar.



ASYA HUN DEVLETİ (BÜYÜK HUN DEVLETİ) (TARİHTE KURULAN İLK TÜRK DEVLETİ)



- Başkenti **Ötüken**'dir.
- Kurulduğu tarih kesin olarak bilinmemektedir.
- Tarihte bilinen **İLK TÜRK DEVLETİ**'dir.
- Destanları **Oğuz Kağan Destanı**'dır.
- Bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. Teoman'dan sonra yerine oğlu **METE HAN** geçmiştir.
- Asya Hun devleti **METE HAN** zamanında en geniş sınırlarına ulaşmıştır.
- Mete Han döneminde; diğer Türk devletlerine de örnek olacak "**onluk sistem**"e dayalı ilk düzenli Türk ordusu kuruldu.
- Çinliler Türk akınlarına karşı koymak için **ÇİN SEDDİ**'ni yaptılar. (İnsan eli ile yapılmış aydan bile görülebilen seddin uzunluğu 1845 km, yüksekliği 15m genişliği 9 metredir.)
- Türkler Çinlileri yenmesine rağmen orayı almamışlar ve vergiye bağlamışlardır. Çünkü Çin çok kalabalık olduğu için Türkler kültürlerini kaybetmekten, kalabalık Çinliler arasında eriyip yok olmaktan korkmuşlardır.
- Büyük Hun Devleti **VERASET SİSTEMİ** ve **ÇİN SİYASETİ** nedeniyle Doğu ve Batı Hun Devleti diye ikiye ayrıldı. Batı Hunları **ARAL GÖLÜ** civarına göç etmek zorunda kaldılar. Doğu Hunları ise Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrıldı. Ve daha sonra Çinliler tarafından ortadan kaldırıldı.

NOT : ORTA ASTA TÜRK DEVLETLERİYLE ÇİN ARASINDAKİ EN ÖNEMLİ SORUN İPEK YOLUNU ELE GEÇİRMEKTİR.

TÜRKLERDE VERASET SİSTEMİ NASILDI?

Türklerde devlet hükümdar ailesinin ortak malı sayılırdı. Ve ülke hükümdarın sağlığında oğulları arasında paylaştırılırdı. Bu taht kavgalarına ve devletin yıkılmasına neden olurdu.

TÜRKLERE KARŞI ÇİN SİYASETİ NASILDI?

Çin göçebe hayatı yaşayan ve savaşçılıkları gelişmiş olan Türk Ordusu karşısında çaresiz kalıyordu. Hatta Türk Akınlarını durdurmak için **ÇİN SEDDİ**'ni yaptırmıştı. Buna rağmen Türkleri durduramamıştı. Bu durum karşısında çaresiz kalan **Çin şu siyaseti takip etti:**

- 1- Çin prenslerini Hun Hakanlarıyla evlendirerek, prensesin yanında Hun sarayına çok sayıda hizmetkar gönderdiler. Bu hizmetkarlar casusluk faaliyetinde bulunarak, Türkler hakkında bilgi topladılar.
- 2- Türk Beylerine hediyeler göndererek, onları kendilerine bağlamaya ve ekonomik olarak Çin'e bağımlı yaşamaya alıştırdılar.
- 3- Türk Beylerini birbirlerine karşı kıskırtarak, Türk devletinin parçalanmasını sağladılar.

AVRUPA (BATI) HUNLARI VE KAVİMLER GÖÇÜ

KAVİMLER GÖÇÜ(375): Batı Hunları Çin'in ve Doğu Hunları'nın baskısıyla Aral Gölü civarına göç etmişlerdi. Burada 200 sene hayatlarını sürdüren Batı Hunlarının nüfusları arttı. Toprakları yetersiz kalmaya başladı. Ve başka Türk Boylarının katılmasıyla güçlendiler.

MS. 374 yılında VOLGA (İTİL) nehrini aşarak Batı'ya (Avrupa'ya) doğru ilerlemeye başladılar. Türklerin bu ilerlemeleri karşısında önlerinde bulunan Vizigot, Ostrogot, Vandal, Sakson, Frank, Germen gibi bir çok kavim hareketlenerek Türklerden kaçmaya başladılar. Böylece Batı Hun Türklerinin, sebep olduğu bu olaya tarihte **KAVİMLER GÖÇÜ** adı verilir.(375)

KAVİMLER GÖÇÜNÜN SONUÇLARI:

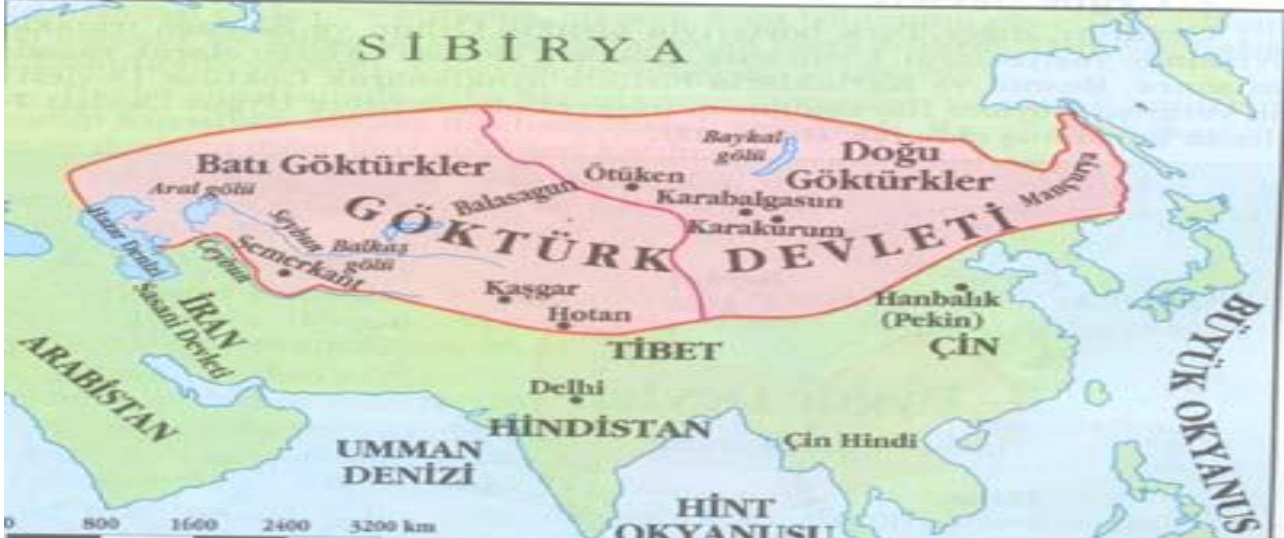
- Roma İmparatorluğu; Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrıldı.(395)
- Avrupa'nın yapısı değişti. İngiltere, Fransa gibi Avrupa devletlerinin temeli atıldı.
- Barbar kavimler arasında Hristiyanlık hızla yayıldı.
- Avrupa'da **FEODALİTE (DEREBEYLİK)** adı verilen yönetim biçimi ortaya çıktı.
- İlk çağ kapandı, Ortaçağ başladı.

AVRUPA (BATI) HUN DEVLETİ

Kavimler göçünden sonra Avrupa'ya gelen Hunlar tarafından kurulmuştur. İlk hükümdarları BALAMİR, en önemli hükümdarları ATTILA'dır. **Attila'nın amacı;** büyük bir devlet kurmak, Doğu Roma (Bizans) ve Batı Roma İmparatorluklarını egemenlik altına almaktı. Bizans'ı vergiye bağlamayı başarmıştır.

Attila ölünce iç karışıklıklar, Bizans saldırıları ve taht kavgaları yüzünden yıkılmıştır.

GÖKTÜRK DEVLETİ (TÜRK ADINI KULLANAN İLK DEVLET)



- 552'de Bumin Kağan önderliğinde **Ötügen** merkez olmak üzere kuruldu.
- Tarihte **Türk adını ilk defa** devlet adı olarak kullanan ilk topluluktur.
- Hunlardan sonra Türk boylarını bir araya toplayan **ikinci Türk devletidir.**
- **İlk Türk alfabesini** kullanmışlardır. (**Göktürk alfabesi**)
- Destanları **Ergenekon Destanı**'dır.
- Bumin Kağan'ın yerine geçen Mukan Kağan zamanında devlet en parlak dönemini yaşadı.
- Göktürk Devleti, Çin entrikaları sonucu, 582 yılında Doğu ve Batı Göktürkler olarak ikiye ayrıldı.
- Daha sonra Doğu ve Batı Göktürkları Çin hakimiyeti altına girdiler.

II. GÖKTÜRK DEVLETİ (KUTLUK DEVLETİ)

- 1. Göktürk Devleti'nin Çin hakimiyeti altına girmesinden sonra Türkler 50 yıl boyunca bağımsızlık özlemi ile yaşadılar.
- Sonunda 682 yılında Kutluk Kağan önderliğinde Çin'e karşı ayaklanma başarılı olmuş ve 2. Göktürk (Kutluk) Devleti kurulmuştur.
- Ünlü hükümdarları Bilge Kağan döneminde, Kültigin ve Tonyukuk ile birlikte, en parlak dönemlerini yaşadılar.
- Bilge Kağan'ın ölümünden sonra zayıflayarak Basmil, Karluk ve Uygurlar'ın isyanı sonucu yıkıldılar.

GÖK TÜRK KİTABELERİ

- ❖ Gök Türklerden günümüze kalan en önemli eser **Orhun Yazıtlarıdır. (Göktürk Kitabeleri)**
- ❖ Bu kitabeler **Bilge Kağan, Kültigin Kağan ile Vezir Tonyukuk** adına dikilmiştir.
- ❖ Bu yazıtları Danimarkalı Wilhem Thomsen (Vilyım Tamsın) çözmüştür.
- ❖ Bunlar **Türk tarihi ve Edebiyatının ilk yazılı belgeleridir.** Bundan önceki Türk tarihini Çin kaynaklarından öğreniyoruz.Çünkü Türkler yazıya geç geçmişlerdir.
- ❖ Bu yazıtlarda Göktürk Tarihi ve Türk Uygarlığı hakkında önemli bilgiler verilmektedir

UYGURLAR (YERLEŞİK YAŞAMA GEÇEN İLK TÜRK DEVLETİ)



- Kutluk Bilge Kül Kağan tarafından kuruldu.
- Başkenti (merkezi) Karabalgasun'dur.
- **Yerleşik yaşamı benimseyen ilk Türk topluluğudur. (Tarım ile uğraştıkları için)**
- **Maniheizm'i** benimsediler. Mani dini et yemeyi ve savaşmayı yasaklıyordu. Bu sebeple Uygurlar savaşçılık özelliklerini kaybettiler.
- Tarım, sanat, ticaret alanında çok ilerlemişlerdir.
- 18 harfli **Uygur Alfabeti**ni hazırladılar.
- Tahta harflerden **MATBAA'yı** oluşturdular, pamuktan **KAĞIT** yaptılar.
- Destanları Türeyiş Destanı ve Göç Destanıdır.
- 840 yılında Kırgız Türkleri tarafından yıkıldılar.

UYARI : Uygurların **yerleşik yaşama** geçmelerinde etkili olan faktörler;

- ** Tarım ve ticaretle uğraşmaları
- ** Mani dinini benimsemeleri (Çünkü mani dini et yemeyi yasaklıyordu. Bu sebeple tarımla uğraşmışlardır.)

ORTA ASYA TÜRKLERİNDE DEVLET YÖNETİMİ

KURULTAY: Ülkenin önemli devlet meselelerinin görüşüldüğü meclistir. Son kararı Hükümdar verir. Bunun için Kurultay bir danışma meclisidir.

Hükümdar Ünvanları: Han, Hakan, Kağan, İlteber, İlteriş, İdikut

Kağan' ın karısına **HATUN** denir. Devlet yönetiminde hatun söz sahibidir. Bu kadına değer verildiğini gösterir.

TÜRKLERDE DİNİ İNANÇ

Türklerin islamiyetten önceki inançları **Gök tanrı** inancıdır. Tek Tanrılı bir dindir.

Türklerde bir çok dini inancın görülmesi bazen de farklı dinlerden olanların mezarlarının yan yana görülmesi dini hoşgörü olduğunu gösterir.

Maniheizm(Mani dini) : Et yemeyi ve savaşmayı yasaklayan bir din olduğu için bu dini kabul eden Uygur Türkleri Türklük özelliklerini kaybetmişlerdir.

Kut İnancı: Ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiği inancına denir. Kağan olan kişi Tanrının kendisini Kağan olarak seçtiğine ve kendine **Kut** verdiğine inanırdı.

Ahiret İnancı: Ölülerini eşyaları ile gömmüşlerdir. Bu durum, Türklerin **ahirete** inandıklarını gösterir

Yug: Cenaze töreni

Kurgan: Mezar

Balbal: Mezar başına o kişinin hayatta iken öldürdüğü düşman kadar heykel dikilirdi. Dikilen bu heykele balbal denirdi. Bu onun kahramanlığını gösterirdi.

Türklerin kabul ettikleri diğer dinler:

- Şamanizm, Mani ve Buda dinleri, Yahudilik ve Hristiyanlık

TÜRKLERDE ASKERLİK

Eli silah tutan herkes askerdir. Bu yüzden Türklere **“ASKER - MİLLET”** denmiştir.

- Mete ilk düzenli orduyu kurmuştur. Bu tarih (M.Ö 209) aynı zamanda Türk silahlı kuvvetlerinin kuruluş yılıdır.
- Mete onlu sistemi getirmiştir.
- Başlıca silahları, ok, yay, kılıç, kalkan.

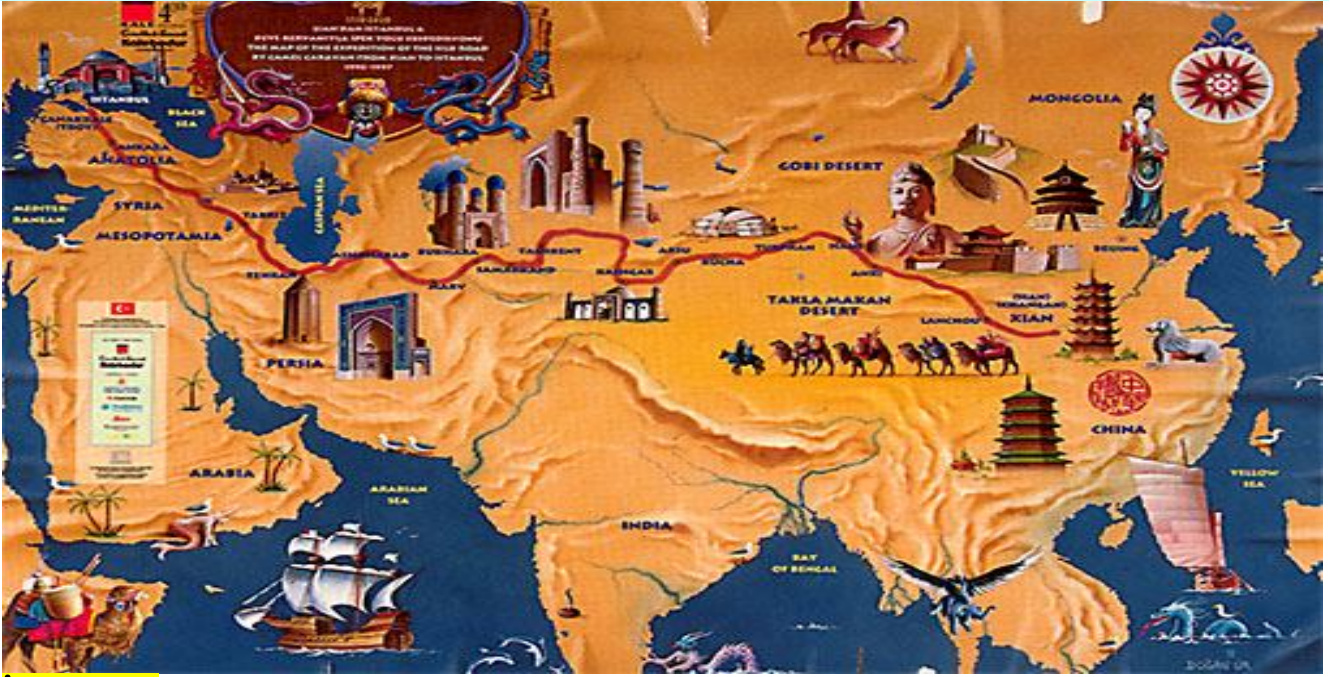
NOT:

GÖÇEBE HAYAT

YERLEŞİK HAYAT

- | | |
|------------------------|-----------------------|
| ● Çadırlarda yaşarlar. | Evlerde yaşarlar. |
| ● Hayvancılık | Tarım ve ticaret |
| ● Taşınabilir eşya | Taşınamaz eşya |
| ● Savaşçıdırlar | Savaşçılık gelişmemiş |
| ● Kalıcı eser yoktur | Kalıcı eser vardır. |
| ● Hunlar, Göktürkler | İlk defa Uygurlar |

İPEK YOLU (ŞİAN'DAN İSTANBUL'A KADAR İPEK YOLU)



İpek Yolu: Çin'in Şian kentinden başlayıp Anadolu ve İstanbul'dan Avrupa'ya gider. Çin'den ipek ticareti yaygın olarak yapıldığı için yola bu ad verilmiştir. İpek yanında değerli porselen, kağıt, baharat ve değerli taşlarda satılırdı.

Tarihte bu yolu ele geçiren devletler zenginleşmişler kaybedenler fakirleşip zayıflamışlardır.

Hunlar ve Göktürkler bu yol için Çin Q ile mücadele ederken, Göktürkler Bizans ile işbirliği yaparak Sasanilerin ipek yolu hakimiyetini kırmaya çalışmışlardır

Bu yol sayesinde doğu ve batı toplumları siyasal, sosyal ve ekonomik alanda birbirinden etkilenmişlerdir. Çinin bulduğu kağıt-matbaa-barut-pusula gibi buluşlar bu yol ile Ön Asya'ya ve Haçlı Seferleri ile de Avrupa'ya geçmiştir.

ÇÖLE İNEN NUR (İSLAM TARİHİ)

İslamiyet'ten Önce Arap Yarımadasının Durumu: CAHİLİYE DEVRİ DENİR.

- İslamiyet'ten önce Arap yarımadasında Putperestlik yaygındı. Diğer dinler:
- Şabilik : (Yıldız ve gök cisimlerine tapma)
- Mecusilik: (Zerdüş inancı. Ateşe tapma)
- Hristiyanlık
- Yahudiler
- Hanif : (Hz.İbrahim'in tek tanrı inancı. Puta tapmazlar, içki içmezler ve haksızlık yapmazlardı. Hz. Muhammed'in anne ve babası da Hanif dinine bağlıydılar.)
- Bu dönemde kabileler arasında siyasi birlik yoktu, kavgalar vardı. Sadece haram aylarda savaşmazlar bu dönemde Kabe'deki putları ziyaret ederlerdi.
- İnsanlar arasında eşitlik yoktu.Köle ticareti yapılırdı.
- Arap toplumu göçebe (**bedevi**) ve yerleşik halk olmak üzere ikiye ayrılırdı.

HZ MUHAMMED' İN HAYATI:

- 571 yılında Mekke'de doğdu. Annesinin adı Âmine, babasının adı Abdullah'tır.
- Babası Hz Muhammed doğmadan öldü, ona dedesi Abdülmuttalib baktı. Dedesi ölünce bu kez amcası Ebu Talib'in yanında kaldı.
- Hz. Muhammet amcası ile ticaret yaptı. Güvenirliğinden dolayı "Muhammed'ül emin" (Güvenilir Muhammed) adıyla anıldı.

- 25 yaşında Hz. Hatice ile evlendi.
- 40 yaşına doğru toplumdan uzaklaşarak zamanın çoğunu Hira Mağarasında geçirmeye başladı. Burada Cebrail (a.s) ona ilk vahiyi getirdi ve peygamberliği başladı. (611)
- Hz. Muhammed'e ilk inananlar: -Hz.Hatice -Hz.Ali -Hz.Ebubekir -Zeyd b. Harise
- Hz. Muhammed Mekkeliler tarafından tehdit edilince Mekke'den Medine'ye göç etti. 622 yılında yapılan bu göçe "**Hicret**" adı verilir.
- Mekke'den Medine'ye göç edenlere "**Muhacir**" (göçmen), Medinelilere de "**Ensar**" (Yardımcı) adı verilir.
- Hicretle Medine'de ilk İslam Devleti kurulmuş oldu.

HZ MUHAMMED DÖNEMİ SAVAŞLARI

Bedir Savaşı (624)

Taraflar: Mekkeli müşrikler - Medineli Müslümanlar

Sebe: Müslümanlar Mekke'den göç ederken bütün mallarını bırakmışlardı. Bunlara karşılık Mekke kervanını vurmaya karar verdiler.

Sonuç:

1-Zafer Müslümanların oldu.

2-Esirler 10 Müslüman çocuğa okuma yazma öğretirlerse serbest kalacaklardı.

Önemi: 1-Mekke ile Medinelilerin ilk savaşıdır.

2-Savaşın diğer bir ismi de Akribalar savaşıdır.

3- Savaş sonunda Hz. Muhammed'in esirler ile ilgili aldığı karar eğitime ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Uhud Savaşı (625)

Taraflar: Mekkeli müşrikler - Medineli Müslümanlar

Sebe: Mekkeliler Bedir Savaşı'nın öcünü almak istediler.

Sonuç: 1-Hz. Muhammed yaralandı.

2- Mekkeli müşrikler kazandı.Müslümanlar yenildi.

Önemi: Müslümanlar peygamberin sözünü dinlememenin cezasını ilk kez çektiler.

Hendek Savaşı (627)

Taraflar: Mekkeli müşrikler - Medineli Müslümanlar

Sebe: Mekkeliler İslamiyet'in yayılmasını istemiyorlardı.

Sonuç: Selman-ı Farişi adlı bir İranlının tavsiyesi ile Medine'nin etrafında hendekler kazıldığı için Mekkeliler geri dönmek zorunda kaldılar.

Önemi: Hendek Savaşı, Mekkelilerin Müslümanların üzerine yaptığı son saldırı oldu. Bundan sonra Mekkeliler savunmaya çekildiler.

Hudeybiye Antlaşması (628)

Taraflar: Mekkeli müşrikler - Medineli Müslümanlar

Önemli maddeleri:

1-Her iki taraf birbiri ile 10 yıl savaşmayacak.

2-Müslüman olup Medine'ye giden kişiler Medine'ye alınmayacak, Medine'den Mekke'ye gelenler ise geri verilmeyecek. (Bu madde daha sonra kaldırılmıştır. Çünkü Medine'ye alınmayan Müslümanlar Mekke'ye dönmediler ve Mekke ile Medine arasında kalıp Mekke kervanlarını vurmaya başladılar.)

Önemi: Mekkeliler Müslümanların varlığını kabul etmişlerdir.

Hayber'in Fethi (629)

Taraflar: Müslümanlar - Yahudiler

Sebe: Yahudiler, Mekkeliler ile birleşip Müslümanlara zarar veriyorlardı.

Sonuç: Medine-Şam yolu güvenlik altına alındı.

Mekke'nin Fethi (630)

Taraflar: Mekkeliler - Müslümanlar

Sebe: Mekkeliler Müslümanlara karşı kuvvet toplamaya başlamışlardı.

Sonuç: 1-Hz.Muhammed, Kabe'yi ziyaret ederek putları kırmıştır.

2-Bütün Mekkeliler İslamiyet'i kabul ettiler.

3-Mekke'nin fethi bütün Arabistan'ın fethini sağlayan önemli bir başlangıç oldu.

4-Mekke'nin fethi ile İslam Devleti kuruldu.

Hiz. Muhammed'in Vefatı

Hiz.Muhammed, son seferi olan Tebuk seferinden dönüşte hastalandı. İmamlığı Hiz.Ebubekir'e bıraktı ve 8 Haziran 632'de vefat etti.

Hiz.Muhammed, vefat ettiği odaya gömüldü.

Hiz.Muhammed'in mezarına Ravza-yı Mutahhara (Cennet bahçesi) adı verilir. (Peygamberin mezarı Medine şehrindeyir.)

-** Hiz. Muhammed'den sonra **Dört Halife dönemi** başladı. Halifeler seçimle iş başına geldiler.Bu sebeple **cumhuriyet dönemi** de denir. Bu dört halifenin isimleri sırasıyla şöyledir.

1. Hiz. Ebubekir
2. Hiz. Ömer
3. Hiz. Osman
4. Hiz. Ali

Hiz. Ebubekir Dönemi (632-634)

- Ortaya çıkan yalancı peygamberler sorununu çözdü.
- Zekat ve vergi vermeyen, dinden dönen kabileler ile savaşarak Müslümanları tekrar Medine etrafına topladı.
- İlk kez Arap Yarımadası dışında fetihlere başladı.
- Yermuk Savaşı ile Bizans, ilk kez mağlup edilmiştir.
- Kur'an ayetleri birleştirilerek kitap haline getirildi.

UYARI:

Savaşlarda hafızların şehit olmaları üzerine Kur'an ayetleri kitap haline getirilmiş ve böylece Kur'an değişmeden günümüze kadar gelmiştir.

Hiz. Ömer Dönemi (634-644)

- Seçimle başa geldi. Adaleti, doğruluğu ve cesareti ile ün yapmıştır.
- Kuzey Afrika'nın fethine başlanarak, Mısır'ın tamamı fethedildi.
- Sasaniler ile yapılan Kadisiye (636), Celula (637) ve Nihavent (642) savaşlarının sonucunda İran ve Irak toprakları Müslümanların eline geçti, Sasani İmparatorluğu'na son verildi.

UYARI: Bu gelişmelerden sonra Müslümanlar, Türkler ile komşu olmuşlardır.

TEŞKİLATLANDIRMA ÇALIŞMALARI

- Fethedilen topraklar adı verilen yönetim birimlerine ayrılmıştır. Bu illere valiler tayin edilmiştir.
- Düzenli ordu ve ordugâhlar kurulmuştur.
- Mali ve askeri amaçlı divan örgütü kurulmuştur.
- Devlet hazinesi kurulmuştur.
- Adli teşkilat kurularak illere kadılar tayin edildi.
- İktisadi sistemi uygulanmaya başlamıştır.
- Hicri takvim kullanılmaya başlandı.

UYARI:

Hiz Ömer zamanında teşkilatlanma çalışmalarının yapılma sebebi; fetihlerle ülke sınırlarının genişlemesidir.

Hız. Osman D6nemi (644-656)

- İran'ın fethi tamamlanmıştır.
- İlk defa Müslümanlar ile Türkler karşı karşıya geldi. Kafkasya'ya giren İslam orduları Hazarlar ile yapılan savaşta yenilerek geri çekildiler.
- Kuzey Afrika'nın fethi tamamlanmıştır.
- İslam devletinin ilk donanması bu dönemde kuruldu.
- Kur'an çoğaltılarak önemli merkezlere gönderildi.
- Hız. Osman'ın kendi soyundan olanları valiliklere ataması huzursuzluklara yol açtı. Bundan dolayı Hız Osman bu durumdan rahatsız olanlar tarafından şehit edilmiştir.

Hız. Ali D6nemi (656-661)

- Hız Ali döneminde siyasi sebeplerden dolayı Müslümanlar arasında;
 - Cemel Vakası
 - Sıffin Savaşı
 - Hakem Olayı yaşandı.
 - Fetihler durdu.
 - İç karışıklıklar arttı.
 - İslam'da ilk ayrılıklar yaşandı.

EMEVLER DÖNEMİ (661 -750)

- Bu dönemde halifelik, saltanat haline getirildi.(Halifelik babadan oğula geçmeye başladı.)
- Arap olmayanlara kötü davranarak **Arap milliyetçiliğini başlattılar.** Emeviler kendi soylarını, Arap olmayan Müslümanlara karşı üstün tutarak Arap milliyetçiliğini savundular. Bu nedenle İslamiyet Türkler arasında bu dönemde yayılmamıştır.
- İslam Devleti'nin gerçek anlamda kurulmasını sağladılar.
- İslam Devleti en geniş sınırlarına Emeviler döneminde ulaşmıştır.

Emevi Devleti'nin Yıkılış Sebepleri:

- 1- Önemli görevlere Emevi soyundan olanları getirmeleri.
- 2- Arap olmayan Müslümanlara değer vermemeleri.
- 3- Hız.Ali'nin oğullarının halifeliği ele geçirme çabaları.
- 4- Fetihlerin durması
- 5- Emevi ailesi arasındaki geçimsizlik
Emevi ailesi Abbasiler tarafından yok edilmiştir.

ABBASİLER (750-1258)

- Abbasiler, Arap milliyetçiliğini terk ederek, Talaş savaşından sonra Türk-Arap ilişkilerini arttırmışlardır.
- Abbasilerin hoşgörölü politikası sonucunda İslamiyet daha hızlı yayılmış ve Türkler bu dönemde İslamiyet'i kitleler halinde kabul etmişlerdir.
- Abbasiler bilime önem verdiler. Harezmi gibi birçok bilgin bu dönemde yetişti.
- Abbasiler Türk askerleri ve aileleri için "Samarra" Şehrini kurdular.

TALAS SAVAŞI : (TÜRKLER MÜSLÜMAN OLMAYA BAŞLADILAR.)

Sebebi: Çinlilerin Orta Asya'ya tamamen hakim olmak istemesi.

- Abbasilerle Çinliler arasında yapılan "**Talas Savaşı**"nda Türkler Abbasileri desteklemişlerdir. Abbasiler savaşı kazanmıştır.
- Bu savaştan sonra Türkler İslamiyet'e geçmeye başladı.

- **İlk Müslüman Türk boyu :** Karluklar. (Daha sonra Yağma ve Çiğil boyları)
- **İlk Müslüman Türk devleti :** Karahanlılardır.

Talas Savaşının Önemi:

- Orta Asya Çin egemenliğine girmekten kurtuldu.
- Talas savaşı kağıt, matbaa, barut ve pusula gibi teknik buluşların dünyaya yayılmasında etkili oldu.

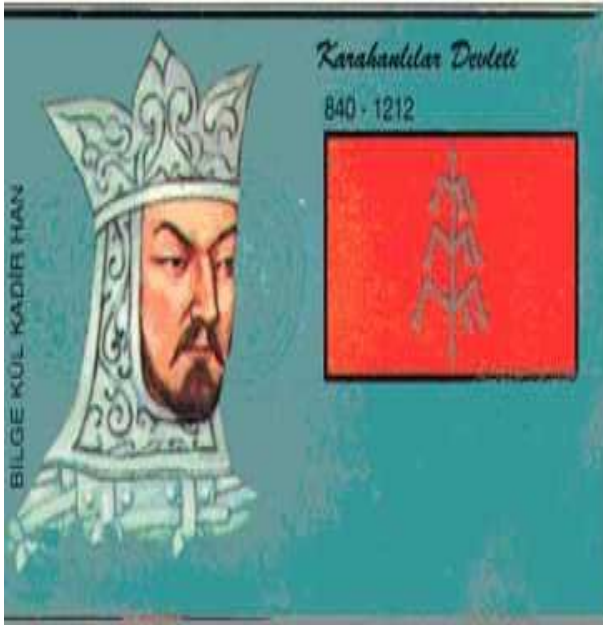
Türklerin İslamiyet'e Girmelerinin Nedenleri:

- İslam dini ile Gök Tanrı dini arasındaki benzerlik. (Tek Tanrı inancı)
- İslamiyette ve Türklerde Ahiret inancının olması.
- Türklerdeki Cihan Hakimiyeti düşüncesi ile İslamiyetteki Cihad anlayışının benzemesi
- İslamiyetteki ahlak anlayışı ile Türklerin anlayışının benzemesi.
- Abbasilerin hoşgörülü tutumu.

Türklerin İslamiyet'e Hizmetleri:

- İslamiyet'in yayılmasında etkili oldular.
- Haçlı seferlerine başarıyla karşı koydular.
- Halifeliği dış tehlikelere karşı korudular
- İslam ülkelerinde bilimin gelişmesini sağladılar.

KARAHANLILAR (İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETİ)



- ✓ Uygurların yıkılması ile Karluklar, Çiğil ve Yağma Türkleri ile birleşerek Karahanlılar Devleti'ni kurdular (840).
- ✓ Satuk Buğra Han, İslamiyeti kabul etti. Karahanlılar, 960 yılından itibaren Müslüman bir Türk devleti haline geldi.
- ✓ Türkçeyi resmi dil kabul ettiler.
- ✓ Ticareti geliştirmek için ribat adı verilen kervansaraylar yaptılar.
- ✓ Karahanlılar, iç karışıklıklar sonunda doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Doğu Karahanlılar Karahitaylılar tarafından ortadan kaldırıldı (1211).
- ✓ Batı Karahanlılar ise Harzemşahlar tarafından yıkıldı (1212).

**** Kaşgarlı Mahmut “**Divan ı Lügâti Türk**” adlı eseri yazmıştır. Amacı Türkçe'nin Arapça'dan zengin bir dil olduğunu anlatmak ve Araplara Türkçe'yi öğretmektir.

**** Yusuf Has Hacip “**Kutadgu Bilig**” adlı eseri yazmıştır. Kutadgu Bilig Mutluluk Bilgisi anlamına gelir. Bu eserde devlet yönetimi ile ilgili öğüt ve ahlak konusunda bilgiler verir. İnsanların iyi olması için neler yapması gerektiğini anlatır.

GAZNELİLER



- Gazne Devleti, Afganistan'ın Gazne şehrinde kurulmuştur.
- Kurucusu Alp Tekin'dir.
- Gaznelilerin en parlak dönemi Sultan Mahmut (Gazneli Mahmut) devridir.
- Gazneli Mahmut Hindistan üzerine 17 sefer düzenledi. Amaç İslamiyeti yaymaktı.
- **Sultan ünvanını** ilk kez Gazneli Mahmut kullanmıştır.
- Gazneli Mahmut bilime ve sanata önem verirdi.
- Gazneliler savaşlarda filleri kullanıyordu. Bu da karşı orduların dikkatini dağıtıyordu.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ



- Çağrı ve Tuğrul kardeşler Anadolu'ya akınlar düzenledi.
- Yapılan bu akınlarda amaç: Anadolu'yu tanımak ve keşfetmekti.
- 1040 yılında Gaznelileri **Dandanakan** Savaşında yenince Büyük Selçuklu devleti resmen kuruldu.
- En geniş sınırlara Melikşah döneminde ulaşıldı.

- Tuğrul bey hükümdar olunca adına para bastırdı, hutbe okuttu. Sultan olan kişi kendi adına para bastırır ve hutbe okuturdu.

- 1048'de gerçekleşen Pasinler Savaşı, Selçukluların Bizans'a karşı kazandığı ilk zaferdir.

- **Malazgirt Savaşı (1071):**

- Anadolu'ya akınlar düzenleyen Selçuklu hükümdarı Alparslan ile Bizans İmparatoru Romanos Diyojen (Romen Diyojen) arasında yapıldı. Selçuklular bu savaşı kazandı.

- **Malazgirt Savaşı'nın önemi:**

- 1- Anadolu'nun kapısı Türklere açıldı. Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başladılar.
- 2- Anadolu'da Türk Devletleri kurulmaya başladı.
- 3- Türkiye Tarihi başlamıştır.
- 4- Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi sonucunda Bizans Avrupa'dan yardım isteyince Haçlı Seferleri meydana geldi.

**** Nizamülmülk** Selçukluların en ünlü veziridir. Çok iyi devlet adamıdır.

- Aynı zamanda dönemin üniversitesi sayılan **"Nizamiye Medreselerini"** kurdu.
- Ayrıca **"Siyasetname"** adlı eser yazmış. Bu eserde devlet işlerinin nasıl olması gerektiğini anlatmıştır.

Selçuklular en geniş sınırlara Alparslan'ın oğlu **Melikşah** döneminde ulaşmıştır.

Melikşah 1092'de öldükten sonra oğulları arasında taht mücadelesi olmuş ve ülke zayıflayarak 1157'de yıkılmıştır.

ÜNİTE - 4 ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI

EKONOMİK FAALİYETLER

❖ TARIM
❖ HAYVANCILIK
❖ SANAYİ

❖ MADENCİLİK
❖ TİCARET
❖ ORMANCILIK

❖ TURİZM
❖ ULAŞIM
❖ HİZMETLER

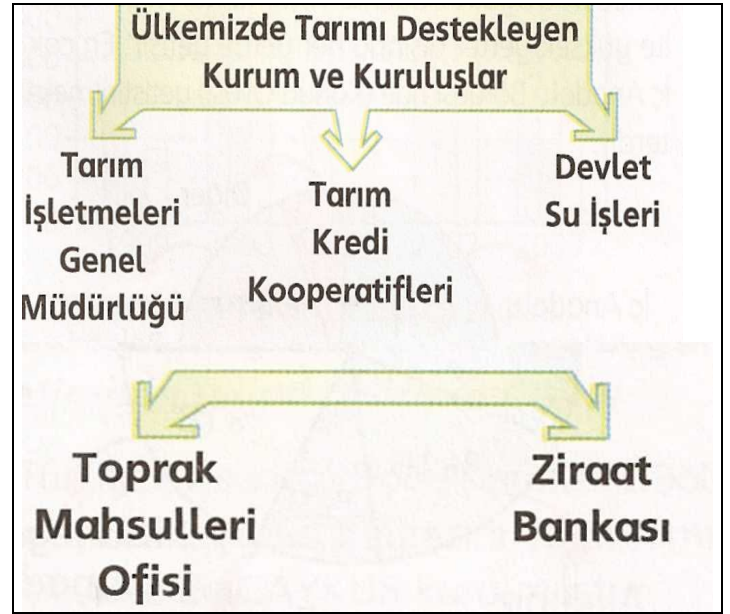
ÜLKEMİZDE TARIM

Türkiye’de Tarımı Etkileyen Faktörler

■ Sulama	■ Tohum ıslahı
■ Gübreleme	■ Makineleşme
■ İlaçlama	■ Zirai mücadele
■ Pazarlama	■ Çiftçinin eğitimi

Tarımı Etkileyen Faktörler:

- İklim (yağış miktarı, yağış rejimi, sıcaklık),
- Yükselti,
- Denize uzaklık,
- Toprağın cinsidir.



Karadeniz : Çay, fındık, pirinç , mısır, sarımsak, şeker pancarı, keten-kenevir, tütün

İç Anadolu : Buğday, arpa, patates, yeşil mercimek, şekerpancarı, elma, nohut

Marmara : Ayçiçeği, pirinç, zeytin

Ege : Zeytin, üzüm, haşhaş, tütün, incir (şifresi ZÜHTİ) ve pamuk

Güneydoğu Anadolu : Pamuk, antepfıstığı, kırmızı mercimek, karpuz, buğday, arpa, üzüm, tütün

Akdeniz : Turunçgiller(portakal,mandalina,greyfurt,limon) muz, anason, gül, yeşil fasulye, mısır

Doğu Anadolu : Buğday, arpa, şeker pancarı, pamuk ve baklagiller.

HAYVANCILIK:

Ekonomik değeri olan hayvanların üretilip, beslenmesi ve pazarlanması işlerine **hayvancılık** denir.

Ülkemizde hayvancılık faaliyetleri, **mera hayvancılığı ve ahır hayvancılığı** olarak ikiye ayrılır.

Mera hayvancılığı doğa koşullarına bağlı olarak yapılan hayvancılıktır. Et ve süt verimi düşüktür. En çok Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılmaktadır.

Ahır hayvancılığı yıl boyunca hayvanların ahırlarında beslenmesidir. En çok Marmara Bölgesi'nde yapılmaktadır. Ahır hayvancılığı daha çok sığır yetiştirilmesinde uygulanmaktadır.

- Manda, sığır, deve, at, eşek gibi hayvanlar **büyükbaş hayvanlardır**. Ülkemizde en çok sığır yetiştirilir. En fazla Doğu Karadeniz ve Erzurum-Kars Bölümünde yapılır.
- **Sebebi:** Yaz yağışlarından dolayı gür çayırların bulunmasıdır.

- **Küçükbaş hayvancılık** Türkiye'de en çok yapılan hayvancılıktır. Bu gruba giren hayvanlar koyun, kıl keçisi ve tiftik keçisidir. En fazla İç Anadolu , Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'da yapılır.
- Tavuk, horoz, hindi, kaz, ördek gibi hayvanlara **kümes hayvanları** denir. En çok Güney Marmara, Ege Bölgesi, Orta ve Batı Karadeniz bölümlerinde yetiştirilir.
- **İpek böceği**, doğal ipek elde etmek için yetiştirilen ve dut yaprağı ile beslenen bir hayvandır. Türkiye'de Bursa, Denizli, Elazığ, Ankara, Antalya, Amasra ve Diyarbakır'da ipek böcekçiliği yapılmaktadır.
- Bal ve balmumu elde etmek için arı beslenme faaliyetine **arıcılık** denir. Türkiye'nin iklimi, bitki örtüsünün çeşitliliği, üstün nitelikli arı türleriyle arıcılığa elverişlidir. Türkiye'nin her bölgesinde arıcılık yapılır.
- Yurdumuzun üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen **balıkçılık** yeteri kadar gelişmemiştir. Türkiye'de tutulan balığın denizlerimize göre dağılımı şöyledir; **Karadeniz %85, Marmara Denizi %10, Ege Denizi %3, Akdeniz %2**'dir. Akarsu ve göllerimizin olduğu yerlerde ise tatlı su balıkçılığı yapılmaktadır.

Ülkemizde Hayvancılığın Gelişmesi için:

- Çayır ve mera hayvancılığı yerine, besi ve ahır hayvancılığının yaygınlaştırılması,
- Yem üretiminin artırılması,
- Hayvan soylarının iyileştirilmesi (ıslahı),
- Otlakların ıslah edilmesi ve korunması, aşırısı ve erken otlatmanın engellenmesi,
- Süt dana ve süt kuzu ile doğurgan hayvanların erken kesiminin önlenmesi,

SANAYİ :

Hammadde veya yarı işlenmiş maddelerin kullanıma hazır hale getirilmesi için kurulan tesislere **sanayi (endüstri)** denir.

- ❖ Sanayinin en fazla geliştiği bölge Marmara,
- ❖ En az geliştiği bölge ise Doğu Anadolu'dur.

Bir yerde sanayinin kurulup gelişmesi şu şartlara bağlıdır:

● Hammadde	● Pazarlama
● Enerji	● Ulaşım
● İş gücü	● Sermaye

TİCARET:

Ülkeler arasında veya ülke içinde kâr amacıyla yapılan alış-verişe **ticaret** denir. Ülkeler arasında yapılan ticarete de **dış ticaret** denir.

A. İÇ TİCARET

Ülke içinde yapılan ticarete **iç ticaret** denir. İç ticaretin yapıldığı yerler pazar, hâl, dükkân, mağaza, panayır ve fuar gibi isimler alır.

B. DIŞ TİCARET Ülkeler arasında yapılan ticarete de **dış ticaret** denir.

Dış ticaret ihracat (dış satım) ve ithalat (dış alım) dan oluşmaktadır.

Türkiye'nin ithalat ve ihracat yaptığı ülkelerin başında **Almanya** gelmektedir.

MADENCİLİK

Maden: Yer altından çıkarılan değerli maddelere **maden** denir.

Rezerv: Madenin yer altındaki miktarı.

- Ülkemizde maden arama için **Maden Tetkik Arama (MTA)Enstitüsü** kurulmuştur.
- Madenleri işletmek içinde **Etibank** kurulmuştur.

Türkiye’de Çıkarılan Önemli Madenler:

Bor:

- Ülkemiz dünyada bor yatakları bakımından **en zengin ülkesidir**.
- Marmara Bölgesinde Kütahya,Eskişehir ve Balıkesir çevresinde çıkarılır.
- Bor jet, roket yakıtı, sabun deterjan, lehim, fotoğrafçılık, tekstil, cam, kağıt gibi daha birçok eşya yapımında kullanılır. Geleceğin petrolü olarak adlandırılır.

Demir:

- Divriği (Sivas), Hekimhan, Hasan Çelebi (Malatya), çıkarıldığı önemli yerlerdir.
- Sanayi kuruluşları başta olmak üzere her alanda çok kullanılır.

Bakır:

- En çok Murgul(Artvin), Küre (Kastamonu), Maden (Elazığ) çıkarılır.
- Elektrik, elektronik sanayi, mutfak eşya yapımı, süs eşyaları yapımında kullanılır.

Krom:

- En çok Guleman (Elazığ), Fethiye, Köyceğiz (Muğla)Elazığ, Eskişehir’de en çok çıkarılır.
- Çeliği sertleştirmede de paslanmaz çelik yapımında kullanılır. Ülkemizde en çok çıkarılan madenlerin başında gelir.

Boksit (Alüminyum):

- Seydişehir , Akşehir (Konya), Akseki(Antalya) en çok çıktığı yerdir.
- Boksit madeni işlenerek alüminyum elde edilir.
- Elektrik-elektronik sanayi, uçak –otomotiv sanayi,inşaat sektörü ev eşya yapımında kullanılır.

Kükürt :

- Keçiborlu (Isparta) en çok çıkarıldığı yerdir.
- Tarımda haşerelere (böceklerle) karşı kullanılır

Uranyum- Toryum:

- En çok Sivrihisar (Eskişehir) Salihli (Manisa), Eşme (Uşak) Çanakkale, Koçarlı’da çıkarılır.
- Nükleer enerjinin ham maddesidir.

Diğer Madenler: Magnezyum, kurşun, çinko, volfram, nikel, civa, fosfat, tuz, barit, zımpara, mermer, lületaşı diğer önemli madenlerdir.

Enerji Kaynaklarımız:

Enerji Kaynağı	Çıkarıldığı Yerler	İşlendiği Merkezler
Taş kömürü	Zonguldak (Ereğli)	Çatalağzı Termik Santrali
Petrol	Batman Siirt Diyarbakır	- İzmit (İpraş) - Mersin (Ataş) - İzmir (Aliğa) - Batman (Batman) - Kırıkkale (Orta Anadolu Petrol Rafinerisi)
Linyit	Kütahya (Tunçbilek, Tavşanlı, Seyitömer, Değirmisaz), Muğla (Yatağan), Manisa (Soma) K.Maraş (Afşin-Elbistan), Ankara (Nallıhan)	Manisa (Soma) K.Maraş (Afşin, Elbistan) Kütahya (Seyitömer) Muğla (Yatağan)
Doğalgaz	Kırklareli (Hamitabat) Mardin (Çamurlu)	Kırklareli (Hamitabat)
Jeotermal enerji	Denizli	Denizli (Sarayköy)

<u>Tükenebilir (Yenilenemez) enerji kaynakları:</u>	<u>Tüklenmeyen (Yenilenebilir) enerji kaynakları:</u>
Taş kömürü – Linyit - Petrol Doğalgaz – Uranyum - Toryum	Su gücü (Hidroelektrik) - Güneş enerjisi Jeotermal enerji - Rüzgar enerjisi

TURİZM:

Turizm: İnsanların gezip, görmek, eğlenmek, dinlenmek amacıyla yaptığı gezilere denir.

- Turizm faaliyeti milli sınırlar içinde gerçekleşiyorsa "**iç turizm**"
- Ülkeler arasında oluyorsa "**dış turizm**" adını alır.

ÖNEMLİ TURİZM MEKÂNLARIMIZ:

Tarih turizmi:

Marmara Bölgesi: İstanbul, Edirne, Bursa, Çanakkale

Ege Bölgesi: Efes, Milet, Meryem ana Akdeniz Bölgesi: Aspendos

Karadeniz Bölgesi: Çorum'da Alacahöyük, Trabzon'da Sümela Manastırı

İç Anadolu Bölgesi: Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Anıtkabir, Kayseri'de KüS-tepe

Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Adıyaman'da Nemrut Dağı heykelleri

Kış Turizmi:

Marmara Bölgesi: Bursa'da Uludağ

Akdeniz Bölgesi: Antalya'da Saklıkent

İç Anadolu Bölgesi: Kayseri'de Erciyes

Karadeniz Bölgesi: Bolu'da Kartalkaya, Çankırı'da Ilgaz

Doğu Anadolu Bölgesi: Kars'ta Sarıkamış, Erzurum'da Palandöken Dağı

Deniz Turizmi:

Marmara Bölgesi: Balıkesir-Erdek, İstanbul-Şile-Silivri

Ege Bölgesi: Çeşme, Kuşadası, Bodrum, Didim, Marmaris, Datça

Akdeniz Bölgesi: Antalya, Alanya

Doğa Turizmi:

Marmara Bölgesi: Balıkesir'de Manyas Kuş Cenneti

Ege Bölgesi: Denizli'de Pamukkale Travertenleri

Akdeniz Bölgesi: Antalya'da Düden ve Manavgat Şelaleleri, İnsuyu ve Karain mağaraları,

İç Anadolu Bölgesi: Nevşehir'de Peri Bacaları, Aksaray'da İhlara Vadisi

Karadeniz Bölgesi: Bolu'da Abant ve Yedigöller, Trabzon'da Uzungöl

NOT: Ülkemizde turizmin en fazla geliştiği bölgeler sırasıyla Marmara, Ege ve Akdeniz'dir.

TÜRKİYE'DE ORMANLAR

Ülkemiz topraklarının % 26 sı ormanlarla kaplıdır. Orman bakımından en zengin bölgemiz Karadeniz bölgesi iken en fakir bölgemiz Güneydoğu Anadolu bölgesidir.

- Türkiye'de ormanların dağılımını etkileyen en önemli faktör **nemlilik ve yağıştır**. Bununla birlikte; yer şekilleri, yükselti, toprak özellikleri gibi faktörlerde ormanların dağılımını etkiler.
- Karadeniz'de nem oranının yüksek olması nedeniyle ormanlar deniz seviyesinden itibaren başlar. Bölgede, her mevsim bol yağışlı olması nedeniyle gür ormanlar yetişir.
- İç bölgelerde yağışların yetersiz olması ve belli dönemlerde kuraklığın etkili olması nedeniyle, ormanlar geniş alan kaplamazlar.
- Türkiye'de orman varlığını korumak ve ağaçlandırma çalışmalarıyla orman alanlarını genişletmek amacıyla, çeşitli kuruluşların çalışmaları vardır.

Bunların başlıcaları;

Orman Bakanlığı,

TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı),

ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı),

Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD)

Çevre Gönüllüleri Derneği gibi kuruluşlardır.

Ormanların Önemi

- Canlı yaşamı için gerekli oksijeni üretir.
- Erozyonu önler.
- İçinde barındırdığı bitki ve hayvan varlığını korur.
- Askerî ve stratejik yönden yurt savunmasına katkı sağlar.
- Temiz havası ve doğal güzellikleriyle turizme katkı sağlar.
- Havanın temizlenmesine ve atmosferdeki nem dengesinin korunmasında düzenleyici rol oynar.
- Sel, çığ, taşkın ve heyelan gibi doğal afetleri önler.

Ormanların Korunması

- Tahrip edilen orman alanlarının ağaçlandırılması,
- Orman yangınlarına karşı önlemlerin alınması,
- Sulak alanlarda çabuk büyüyen ağaçların (kavak, okaliptüs, dişbudak, söğüt vb) yetiştirilmesi,
- Yakacak odun için çabuk büyüyen ağaçların kullanılması gerekir.

VERGİ VEREREK KAZANIYORUZ

Vergi: Vatandaşların, herhangi bir karşılık beklemeden kazançlarının bir bölümünü devlete vermelerine **vergi** denir. Vergi toplamının amacı; devletin vatandaşa daha iyi hizmet sağlayabilmesidir. Devlet toplamış olduğu vergilerle güvenlik, sağlık, ulaşım ve eğitim gibi hizmetleri bizlere sunar.

Vergilerin ne zaman, kimlerden ve ne kadar alınacağı kanunlarda belirtilir. Bir sanayici ile bir çiftçinin kazancı aynı olmayacağından devlete vermeleri gereken vergiler de farklı olacaktır. Devlet, anayasadaki kanunlara göre herkesten gelirine göre vergi alır.

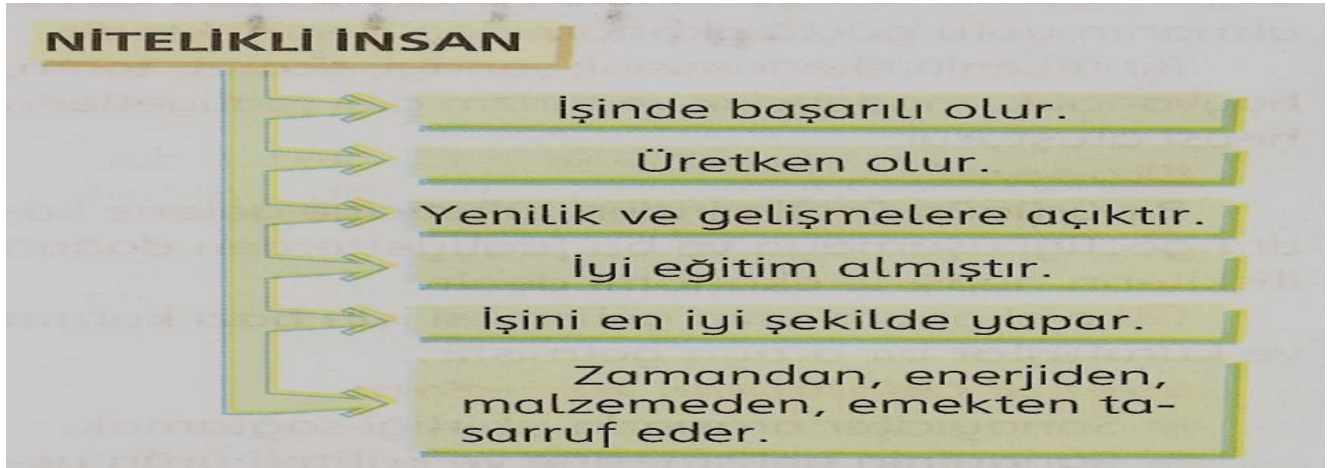
Bazı vergiler; katma değer vergisi (KDV), özel tüketim vergisi (ÖTV), gelir vergisi (kazanılan paradan alınan vergi), emlak vergisi (konutlardan alınan vergi), gümrük vergisi (Sınırdan giren çıkan ürünlerden alınan vergi), Motorlu araçlar vergisi, iletişim vergisi gibi...

NİTELİKLİ İNSAN GÜCÜ VE GİRİŞİMCİLİK

İnsanlar, yaşamlarını devam ettirmek ve geçimlerini sağlamak amacıyla çeşitli işlerde çalışırlar. İnsanlar, yaptıkları işlerin özelliklerine göre ikiye ayrılırlar.

Niteliksiz eleman, fiziksel güce dayalı işlerde çalışan kişilere denir.

Nitelikli eleman, iyi eğitim almış ve zihin gücüne dayalı işlerde çalışanlara denir,



HANGİ MESLEK

Meslek: Kişinin geçimini sağlamak için sürekli yaptığı işe meslek denir.

-İnsanlar mesleklerini ilgi yeteneklerine göre seçmelidir. Eğer istemediği işte çalışırsa başarısız olur ve kendini geliştiremez.

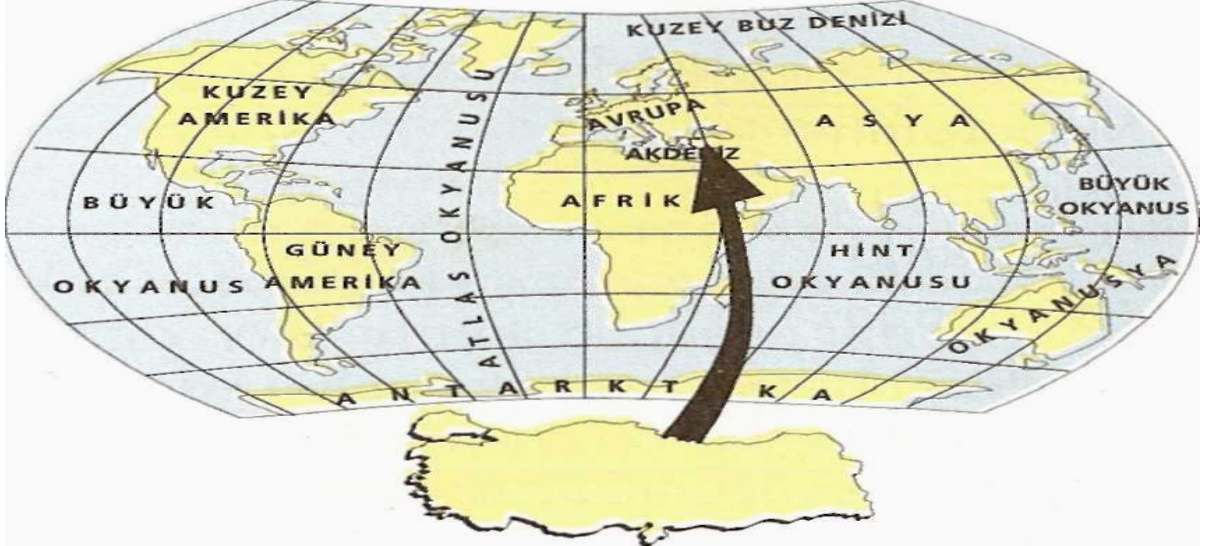
Yanlış meslek seçiminde rol oynayan faktörler:

- 1- Ailenin yönlendirmesi
- 2- Çevreden etkilenme
- 3- Kişinin yeteneklerini tanımamış olma

Meslek Seçiminde Rol Oynayan Faktörler

- İlgi, istek ve yetenekleri
- Meslek hakkında bilgi düzeyi
- Ülkenin ekonomik durumu
- Toplumda mesleğe olan talep
- Ailenin beklentisi
- Ailenin sosyo-ekonomik durumu
- Cinsiyet ve fiziksel özellikler

ÜNİTE-5 ÜLKEMİZ VE DÜNYA



Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri

- ✓ Türkiye Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı yerde bulunur.
- ✓ Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan İstanbul ve Çanakkale boğazlarına sahiptir.
- ✓ Doğal güzellikleri bakımından zengindir.
- ✓ Dünyada en fazla petrol çıkarılan Irak, İran, Azerbaycan gibi ülkelere komşudur.
- ✓ Üç tarafı denizlerle çevrilidir ve yeryüzü şekilleri çeşitlidir.
- ✓ Yer altı ve yerüstü kaynaklar bakımından oldukça zengindir.
- ✓ Yükseltisi batıdan doğuya doğru artmaktadır.
- ✓ Türkiye özel konumu nedeniyle bir çok uluslararası kuruluşu üyedir (Örneğin NATO).
- ✓ En uzun kara sınırı Suriye, en kısa kara sınırı Azerbaycan'ladır.
- ✓ Türkiye Avrupa'da Yunanistan ve Bulgaristan, Asya'da Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye ile komşudur.

İşte bu nedenlerden dolayı;

- Türkiye'nin stratejik önemi artmıştır.
- Boğazlardan geçiş ücreti alınarak gelir elde edilmektedir.
- Ortadoğu petrolüne yakınlığı nedeniyle dünyanın önemli ülkelerinden biridir,
- Türkiye'de farklı iklimlerin etkisiyle çeşitli tarım ürünleri yetişmektedir.

Dünyanın her yerinde nüfus dağılımı eşit değildir.

Nüfusun Dağılımını Etkileyen Etmenler:

- İklim (en önemlisi)
- Ulaşım
- Toprak

- Yeraltı Zenginlikleri
- Sulak alanlar
- İş imkanları

Nüfusun Yoğun (kalabalık) Olduğu Alanların Özellikleri:

- Ilıman iklimlerde
- Ulaşımın kolay olduğu yerlerde
- Kıyı ovalarında
- Sulak alanlarda

- Sanayi ve teknolojinin geliştiği yerlerde
- İş imkanlarının olduğu yerlerde
- Zengin yer altı kaynaklarının bulunduğu yerlerde

ÖRNEK: Orta kuşakta: Avrupa, Kuzeydoğu Amerika, Hindistan, Çin, Japonya gibi Asya ülkelerinde yoğundur.

Nüfusun Seyrek (az) Olduğu Alanların Özellikleri:

<ul style="list-style-type: none">• Çok soğuk ve çok sıcak iklimlerde• Ulaşımın zor olduğu yerlerde• Dağlık ve engebeli alanlarda	<ul style="list-style-type: none">• Kurak bölgelerde• Sanayi ve teknolojinin gelişmediği yerlerde• İş imkanlarının az olduğu yerlerde• Doğal kaynaklar bakımından fakir olan yerlerde
---	--

ÖRNEK: Kutuplar, Antartika, Alaska, Gröland, Çöller

Not: Dünyada en fazla nüfus Asya kıtasında yaşar.

Not: 1 milyar 300 milyona yaklaşan nüfusuyla Dünya'nın en kalabalık ülkesi Çin'dir.

Doğal Nüfus Artışı: Doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olmasıdır. Böylece dünya nüfusu sürekli artmaktadır.

ALDIKLARIMIZ – SATTIKLARIMIZ

Ticaret : Kazanç sağlamak amacıyla her türlü mal ve hizmetin alım-satım faaliyetlerine ticaret denir.

İç Ticaret : Ülkemiz sınırları içinde iç pazara yönelik olarak yapılan ticarete iç ticaret denir.

Dış Ticaret : Ülkemiz ile başka ülkeler arasında dış pazara yönelik yapılan ticarete dış ticaret denir.

İhracat (Dış Satım) : Yurdumuzda üretilen malların ve ürünlerin ihtiyacı olan başka ülkelere satılmasına ihracat denir.

İthalat (Dış Alım) : Ülkemizde olmayan ürün ve malları ise başka ülkelerden alırsınız. Başka ülkelerden mal satın alma işlemine ithalat denir. İthalat yaptığımız en önemli liman İstanbul Limanı'dır. Ayrıca İzmir, Mersin, İskenderun limanlarından da ithalat yapılmaktadır.

- Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya üzerinden alınan vergiye **gümrük vergisi** denir.
- Ülkelerin giriş ve çıkışlarında gümrük denetiminin ve gözetiminin yapıldığı yerler vardır. Buyerler **gümrük kapısı** olarak adlandırılır.

Başlıca gümrük kapılarımız:

Yunanistan —> İpsala	İran —> Gürbulak, Esendere
Bulgaristan —> Kapıkule	Irak —> Habur
Gürcistan —> Sarp	Ermenistan —> Akyaka
Nahçıvan —> Dilucu	Suriye —> Nusaybin, Cilvegözü, Ceylanpınar

Türkiye'nin İhraç Ettiği Mallar:

- İncir, kuru incir, kayısı, tütün, mercimek, fındık, pamuk gibi tarım ürünleri, hayvansal ve bitkisel yağlar
- Krom, bor, bakır, magnezyum, toryum gibi madenler ile demir- çelik ürünleri
- Pamuklu ve yünlü kumaşlar, mobilya, giyim eşyası, deri, ayakkabı, çimento, vagon, beyaz eşya

Türkiye'nin İthal Ettiği Mallar:

- Kahve, kakao, kauçuk, pirinç, muz gibi tarım ürünleri
- Petrol, doğal gaz, kömür gibi enerji kaynakları
- Elektronik eşya, otomobil, iş makineleri, tıbbi cihazlar, ilaç

Türkiye'nin En Çok İhracat Yaptığı Ülkeler

1. Almanya
2. İngiltere
3. ABD
4. İtalya
5. Hollanda

Türkiye'nin En Çok İthalat Yaptığı Ülkeler

1. Almanya
2. Rusya
3. İtalya
4. Fransa
5. İngiltere

Dünya'daki Türk Cumhuriyetleri:

Azerbaycan Kazakistan Özbekistan	Türkmenistan Kırgızistan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
--	--

■ 1991 yılında Rusya Federasyonu'nun dağılmasından sonra Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan bağımsızlığını kazanmıştır.

■ Atatürk 1933 yılında "Bizim dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız." dediği ülkeler Orta Asya Türk Devletleridir.

■ Kardeş Türk cumhuriyetleriyle her yıl ekonomik ilişkilerimiz de gelişmektedir. Bunun en güzel kanıtı artan ihracat (dış satım) ve ithalat (dışalım) değerleridir.

■ Türkiye'nin en fazla ithalat ve ihracat yaptığı Türk Cumhuriyeti **Kazakistan**'dır.

■ Bakü – Tiflis – Ceyhan Petrol Boru Hattı sayesinde ekonomik ve siyasi ilişkilerimizi daha da artacaktır.

ÜNİTE - 6 DEMOKRASİNİN SERÜVENİ

HÂKİMİYETİN KAYNAĞINA GÖRE YÖNETİM BİÇİMLERİ

Monarşi	Oligarşi	Teokrasi	Cumhuriyet
<ul style="list-style-type: none">• Tüm yetkilerin ve egemenliğin tek kişide toplanmasıdır.• Seçim dışı yöntemler kullanılır.• Yetki, genellikle miras yoluyla (babadan oğula-saltanat) geçer ve tek bir kişide toplanır.• Bu kişi kral, padişah, hakan, prens, çar ve imparator olabilir• Bu kişinin emirleri tartışılmaksızın kabul edilir.• Yasama, yürütme ve yargı yetkileri bu kişinin elindedir. Kimseye hesap vermez.	<ul style="list-style-type: none">• Belli bir sınıfın, grubun ya da küçük bir azınlığın egemenliği ve yönetimi altında tutulan yönetim şeklidir.• Yönetimde zenginler, tüccarlar, çiftlik sahipleri ve aristokratlar vardır.• Halkın hak ve özgürlükleri yoktur.• Orta Çağ'da Avrupa'da yaygın olmuştur.• Bu yönetim günümüzde yok denecek kadar azdır.	<ul style="list-style-type: none">• Dine dayalı yönetim biçimidir.• Dini yasalar kral yada din adamları tarafından uygulanır.• Yasalar din kurallarına aykırı olamaz.• Geçmişte teokrasi ile yönetilen ülkeler; Osmanlı Devleti, Emeviler, Abbasiler.• Günümüzde İran, Vatikan, İsrail teokratik devletlere örnek olarak gösterilebilir.	<ul style="list-style-type: none">• İnsanların eşitliğe, seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu yönetim biçimidir.• Yönetim ve güç halkın kendisinin seçtiği kişilere aittir.• Yöneticiler millet tarafından belirli süreler için seçilir.• Kişilerin vazgeçilmez hak ve hürriyetleri vardır.• Yasaların üstünlüğü vardır. Buna herkes uymak zorundadır.• Halk memnun olmadığı yöneticileri seçimle değiştirebilir• Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, Kanada demokratik devletlerdir.

Demokrasinin Temel İlkeleri:

➤ Milli egemenlik	➤ Seçimler
➤ Hürriyet ve eşitlik	➤ Çoğulculuk ve katılım
➤ Siyasi partiler.	➤ Hukukun üstünlüğü

Millî Egemenlik

- Demokraside egemenlik millete aittir. Millet bu hakkını temsilcileri (milletvekilleri) aracılığıyla kullanır. Yönetenler, gücünü millettten alır. Hiçbir kimse, zorla iş başına gelemmez. Bu esas, anayasamızda şöyle belirtilmiştir: "**Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.**"

Hürriyet ve Eşitlik

- Demokraside, hürriyet ve eşitlik esastır. **Hürriyet**, başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilmektir. Bütün insanlar hürdür. Herkes, serbestçe düşünür ve düşüncelerini açıklayabilir.
- **Eşitlik**, hiçbir ayırım olmaksızın herkesin kanun önünde aynı haklara sahip olmasıdır. Hiç kimseye din, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşüncesinden dolayı farklı işlem yapılamaz.

Siyasi Partiler

- Demokratik yönetimlerde, ülke sorunlarının çözüm yolları üzerinde aynı düşüncüyü paylaşan insanlar bir **siyasi parti** kurabilirler. Vatandaşlar, bu siyasi partilerden birine üye olabilirler. Ülkemizde Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ilk kurulan parti Halk Fırkası'dır. Fırka parti anlamına gelir. Cumhuriyetin ilanından sonra partinin adı **Cumhuriyet Halk Partisi** olmuştur.

Seçimler

- Ülkeyi yönetecek kişiler seçimler sonunda belirlenir.
- Oy kullanma gizli , sayımlar ise açık yapılır.Buna gizli oy, açık sayım denir.
- Genel oy prensibi ise, belli bir yaşa ulaşmış herkesin oy hakkına sahip olması
- Ülkeyi yöneten partilere "**İktidar partisi**" diğer partilere de "**muhalafet partisi**" denir. Eğer bir parti tek başına iktidar olamazsa başka partilerle anlaşarak iktidar olur. Bu birleşmeye "**koalisyon**" adı verilir.

Çoğulculuk ve Katılım

Çoğulculuk; İsteyen vatandaşlar kendi düşüncesine uygun bir partiye üye olabilir.Böylece yönetimde birden fazla görüş temsil edilir.Bu durum çoğulculukla ifade edilir. Çoğulculukta hoşgörü ve farklı görüşlere saygı gereklidir. Çoğulculuk ve katılım birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Katılım ise insanların demokratik faaliyetlere katılması anlamına gelir.

Hukukun üstünlüğü

Demokrasilerde bütün işlerin kanun ve kurallar çerçevesinde hukuka uygun olarak yapılmasıdır. Hukukun üstünde bir güç yoktur. Bütün kurallar, yasaklar, hak ve özgürlükler yazılı yasalarla düzenlenmiştir.

1946 yılında Türkiye'de ilk kez birden fazla partinin katıldığı seçimler sonucunda çok partili hayata geçildi.

- **Çoğunluk** ilkesi ise halkın çoğunluğunun istediğinin olmasıdır. Ancak çoğunluğu sağlayan parti diğer insanları ezmez ya da baskı uygulamaz. Çünkü demokraside insan haklarına saygı ön plandadır.
- **Kamuoyu**, Toplumu ilgilendiren bir konuda, halkın benimsediği ortak görüşe denir. Farklı görüşler gazete, dergi, televizyon gibi araçlarla, toplantı ve gösterilerle dile getirilir.

Demokrasinin Öğeleri

- Hâkimiyetin asıl sahibi halktır.
- Kişi hak ve özgürlüklerine yer verilir.
- Herkes tek ve eşit oy hakkına sahiptir.
- Toplum içinde yaşayan insanlar eşit haklara sahiptir.
- Yönetenler halk tarafından belli aralıklarla yapılan seçimler sonucunda göreve gelir.
- Azınlıkta kalanların haklarına saygılı bir çoğunluk yönetimi sağlanır.

TARİHTEN GÜNÜMÜZE DEMOKRASİNİN YOLCULUĞU

Demokrasi sözcüğü Yunancadan gelir. Eski Yunancada "demos" halk, "kratos" iktidar ya da egemenlik anlamında kullanılırdı. Buna göre, demokrasi halkın egemenliğini ifade eder. Demokrasinin ilk ortaya çıktığı ülke eski Yunanistan'dır.

Demokrasinin günümüze kadar gelişmesini etkileyen önemli unsurlar şunlardır:

M.Ö. 450: Atina'da Aristo, Eflatun ve Sokrates gibi düşünürlerin düşünce olarak katkıda bulundukları bir çeşit yönetim sistemi, siyasi tarihteki yerini aldı. **Site** denilen şehir devletlerinde kadınlar ve köleler site halkının dışında kabul ediliyordu. Sadece yetişkin erkeklerin halk meclisinde konuşma ve oy kullanma hakkı vardı.

375: Roma İmparatorluğunda **yurttaşlık ve insan hakları** kavramı gelişme gösterdi.

1215: İngiltere'de Kral I. John'un imzaladığı **Magna Carta** kralın yetkilerini sınırlarken halka da bazı hak ve özgürlükler tanıyordu. **Magna Carta ile kralın sınırsız yetkilerine son verildi.** Kimsenin yargılanmadan cezalandırılmayacağı ilkesi getirildi.

1450: Alman Johann Gutenberg modern **matbaayı** geliştirdi. Matbaanın geliştirilmesiyle birlikte insanlar duygu, düşünce ve bilgilerini birbirleriyle paylaşmaya başladı. Bu da demokratik hak ve talepleri hızlandırdı. **Matbaanın geliştirilmesi Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin başlamasına neden oldu.**

1750: Avrupa **aydınlanma** felsefesiyle anayasal demokrasinin düşünce temelleri atıldı. Montesquieu (Monteskiyu) **güçler ayrılığını** savunuyordu. Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Russo) "**özgürlük, eşitlik ve kardeşlik**" sloganıyla 1762 - 1763 yıllarında "Toplumsal Sözleşme"yi yazdı. John Locke (Con Luk) ise **yaşama hakkı, özel mülkiyet hakkı** gibi insanların sahip olması gereken belirli özgürlükleri savundu.

1776: Virginia Haklar Bildirgesi'nde **yaşam, hürriyet ve mülkiyet** haklarıyla beraber mutluluğu arama hakkından söz edildi.

1789: 1789 yılında Fransa halkı krala karşı ayaklandı. Bunun sonucunda **Fransız İnsan Bildirgesi** yayımlandı. Bu bildiri temel insan haklarını "hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve zulme direnme" olarak tespit etmektedir. **Eşitlik, özgürlük ve adalet** düşüncesinin toplumlar tarafından benimsendiği ilk siyasal örnektir.

**** **Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi**, yalnızca Fransızlar için değil, bütün insanlar için geçerli olan bir bildirgedir. Bu yüzden **evrensel** niteliktedir.

1877: İlk Türk Meclisi **Mebuslar Meclisi** (Genel Meclis) adı altında ve iki meclisli olarak 20 Mart 1877 tarihinde çalışmalarına başladı.

1920: 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da egemenliğin millete ait olduğu ilk meclis (TBMM) kuruldu. Yurdumuzun değişik bölgelerinden gelen milletvekilleri burada çalışmaya başladı.

1945: II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını gören devletler sürekli barışın sağlanması için bir araya gelerek **Birleşmiş Milletler** örgütünü kurdu ve 1945 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalandı.

10 Aralık 1948 tarihinde **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi** ilan edildi. Bildirge insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı sağlamak ve geliştirmek yolunda atılan ilk adımdır.

1989: Almanya'da bulunan Berlin duvarının yıkılması ile insanların ve özgürlüklerin arasına duvarlar örülmesi sona erdi.

1991: Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Doğu Avrupa'da demokratik yönetimler yaygınlaşmaya başladı.

1995: İnternet kullanımı yaygınlaştı. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla dünya üzerinde insanların birbirleriyle iletişimi arttı ve fikirlerin tüm dünyaya daha hızlı bir şekilde yayılması sağlandı.

2000: Dünyadaki 192 ülkeden seçimle iş başına gelen demokratik ülke sayısı 120'ye ulaştı. Bu rakam dünya nüfusunun yaklaşık %60'ına denk gelmektedir.

TÜRK DEVLETLERİNDE DEMOKRASİ HAREKETLERİ

- ✓ İlk Türk Devletlerinde monarşi yönetimi vardı. Devlet işleri **KURULTAY** denilen mecliste görüşülür. Son sözü yine hükümdar söylerdi. Hükümdarı Tanrı tarafından seçildiğine inanılırdı. Buna **KUT ANLAYIŞI** denir.
- ✓ Ayrıca hükümdarı hanımı da devlet işlerinde söz sahibidir. Bu kadına değer verildiğinin bir göstergesidir.
- ✓ Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra yönetimde kurultayın yerini **Divan (Meclis)** almıştır.
- ✓ **Osmanlı'da batılı anlamda ilk demokrasi hareketi TANZİMAT FERMANI'dır.(1839).** Bu ferman ile padişah ilk kez kendi isteğiyle kendi yetkilerini sınırlandırmış ve halka daha fazla hak tanımıştır.

TANZİMAT FERMANI (1839)

(Fermanın ana maddelerinin kodlaması: **EVRAK**

- 1- **EŞİTLİK.** Kanun önünde herkes eşittir.
- 2- **VERGİ** kişilerin kazancına göre alınacak.
- 3- **RÜŞVET** ve iltimas kaldırılacak.
4. **ASKERLİK** işleri belli bir düzene göre yapılacaktır.
- 5- **KANUNUN** üstünlüğü kabul edilecek.

Yukarıda bazı maddelerini verdiğimiz Tanzimat Fermanı; padişahın gücünü sınırlandırmıştır ve ilk kez bu ferman ile Osmanlı Devleti hukuk üstünlüğünü kabul etmiştir. Bu durum demokratikleşme yolunda atılmış en önemli adımlardan birisidir. Ancak Osmanlı halkı Tanzimat Fermanı ile yönetimde söz sahibi olamamıştır.

✓ **İSLAHAT FERMANI 1856**

Avrupalı devletlerin baskısıyla ilan edilen bu ferman, Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş halidir. Bu fermanla azınlıklar, Müslüman halktan daha ayrıcalıklı hale geldiler. Demokratik hareket sayılmasının nedeni bütün Osmanlı halkının can, mal ve namusunun korunması ve kanun önünde eşit sayılmalarıdır. Ama bu fermanla azınlıklar, Müslüman halktan daha çok haklar elde ettiler.

MEŞRUTİYET DÖNEMLERİ

- ✓ Osmanlı halkı ilk kez 1876'da II. Abdülhamid döneminde ilân edilen **I. Meşrutiyet** ve **Kanunî Esasi (Anayasa)** ile yönetimde söz sahibi olmuştur ve böylece Osmanlı Devletinin yönetim şekli "**meşruti monarşi**" şeklinde değişmiştir. Anayasa gereği padişahın yanında halkın seçmiş olduğu vekillerden oluşan Mebusan Meclisi oluşturulmuştur.
- ✓ I.Meşrutiyet'in ömrü fazla uzun sürmemiştir. Meclisteki azınlıkların olumsuz faaliyetleri ve 93 Harbinden dolayı II.Abdülhamid meclisi kapatarak eski yönetim şekline geri dönmüştür. Ancak 1908 yılında bazı Osmanlı aydınlarının çalışmaları neticesinde tekrar meşrutiyet yönetimine geçilmiştir.II. Meşrutiyet döneminde siyasal partiler kurulmuştur.
- ✓ **Kanun-i Esasi : İlk Osmanlı anayasasıdır.**

MEŞRUTİYET : PADİŞAH + MECLİS + ANAYASA

- ✓ **Mebuslar Meclisi** adında halkın seçtiği bir meclis oluşturulmuş ve halk kısmen yönetime katılmaya başlamıştır.
- ✓ 23 Nisan 1920 tarihinde **TBMM'nin açılması** ile yeni Türk Devleti kurulmuş ve egemenlik millete geçmiştir.
- ✓ 29 Ekim 1923 tarihinde **Cumhuriyetin ilanı** ile ülkemizin yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğu belirlenmiştir.Bu dönemden sonra Türk halkı hak ve özgürlüklerine kavuşmaya başlamıştır.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BELGELERLE İNSAN HAKLARI

İnsan haklarının gelişimi geçmişten günümüze kadar gelen çeşitli belgeler ve yasalardan öğrenilmektedir.**Bu belge ve yasaların bazıları şunlardır:**

HAMMURABİ YASALARI (M.Ö. 1795 -1750)

Kararlar evlenme, boşanma, ticaret, ceza gibi toplumsal adalet kurallarını içerir. Hammurabi Yasaları kendinden sonraki toplumları etkiledi ve örnek oldu. Bu nedenle demokrasinin gelişim sürecinde önemli bir belgedir.

Hammurabi Yasalarındaki maddelerden bazıları şunlardır:

- Sağlam olmadığı için yıkılarak içindekilerin ölümüne neden olan binanın ustası da öldürülür.
- Ameliyat sırasında hastasını öldüren doktorun elleri kesilir.
- Bir insan, kendisi ile eşit olan birinin dişini kırarsa onun da dişi kırılır (Dişe diş).
- Bir insan başka bir insanın gözünü çıkarırsa onun da gözü çıkarılır (Göze göz).

VEDA HUTBESİ (632)

İnsan hakları meselesi Hz. Muhammed'in önemle üzerinde durduğu bir konudur. Batı'da kabul görmüş evrensel değerler, insan haklarına ilişkin hükümler asırlar önce Hz. Muhammed tarafından dünyaya ilan edildi. Bu konuda Veda Hutbesi'nin önemi büyüktür.

Veda Hutbesi, Hz. Muhammed'in 23 yılda yaptığı ilahi duyurunun özünü, ana noktalarını vurgulayan tarihî konuşmanın adıdır. Bu tarihî hitap iç içe geçmiş ve gittikçe genişleyen dairelerden oluşur. Merkez dairede kişi yer alır. Kişinin yer aldığı bu merkezî daireyi aile ve bütün insanlığın bulunduğu daireler kuşatır.

Veda Hutbesi'ndeki maddelerden bazıları şunlardır:

- İnsanların canları, malları ve ırzları kutsaldır.
- Kan davaları tamamen kaldırılmıştır.
- Hiç kimse diğerinden üstün değildir.
- Kimseye haksızlık yapmayın, boyun da eğmeyin.
- Kimse başkasının suçundan dolayı sorumlu tutulamaz.

MAGNA CARTA (1215) (Demokratikleşmenin ilk anayasal belgesidir.)

1215 yılında imzalanan Magna Carta İngiltere kralı (Kral yurtsuz John) ile soylular arasındaki karşılıklı yetki ve görevleri belirledi ve böylece kralın sonsuz yetkilerini sınırladı. Magna Carta, vatandaşların hakları ve özgürlükleri açısından önemli kurallar getirerek, hukukun üstünlüğü ilkesinin birçok ülkede yerleşmesini sağladı.

Magna Carta'da maddelerden bazıları şunlardır:

- ❖ Kral yasalara uygun olarak verilmiş bir hüküm olmadan kimseyi tutuklayamaz, hapsedemez, mallarına el koyamaz, sürgüne gönderemez, kötü muamelede bulunamaz.
- ❖ Kral, kanuni bir hüküm olmadan toprakları, şatoları, hakları ve özgürlükleri ellerinden almış kişilere tüm bunları iade edecektir.
- ❖ Özgür bir kişi işlediği küçük bir suç için buna uygun bir para cezasına çarptırılacaktır. Ağır bir suç işlemezse yaşamına son vermemek şartıyla suça uygun bir ceza verilecektir.
- ❖ Kimseye karşı hak ve adaleti yerine getirmekten kaçınılamaz ve adalet geciktirilemez.

KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN'IN KANUNLARI (1520 -1566)

I. Süleyman (Kanunî Sultan Süleyman) Osmanlı Devleti'ne Yükselme Dönemi'nde hükümdarlık yaptı. Hazırladığı kanunlarla dünyada ün yapan I. Süleyman'a "**Kanunî**" unvanı verildi.

Kanunlarda yer alan maddelerden bazıları şunlardır:

- Bir kimse bir başkasıyla kavga edip birbirinin sakalını yolsalar, ikisi de kınanır. Zenginse yirmi, fakirse on akçe alınır. Eğer birbirlerinin yakalarını yırsalar her ikisi de cezalandırılır.
- Bir kimse adam öldürürse kısas uygulanır (Adamı öldüren de öldürülür).
- Bir kişi diğer kişinin kasten gözünü çıkarsa ya da dişini kırsa kısas uygulanır.
- Bir yerde kalan kişinin malı çalınırsa hırsız oradakiler bulmalıdır. Eğer bulamazlar ise o kişinin zararını karşılamak zorundadırlar.

FRANSIZ İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRGESİ (1789)

1789 yılında Fransa'da çıkan ihtilal sonucunda mutlak krallıkların yıkılabileceği görüldü. Fransa 28 Ağustos 1789 tarihinde Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni ilan etti. Eşitlik, özgürlük, adalet, anayasal yönetim ve milliyetçilik gibi ilkeler önce Avrupa'ya sonra da dünyaya yayıldı.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ndeki maddelerden bazıları şunlardır:

- ❖ Hiç kimse inançlarından dolayı rahatsız edilemez.
- ❖ Düşünce ve ifade özgürlüğü garanti altındadır.
- ❖ Hiç kimse yasaların gösterdiği durumlar dışında suçlanamaz ve tutuklanamaz.
- ❖ Keyfi emirler verilmesini isteyenler ve bu emirleri yerine getirenler cezalandırılır. Suçlu olduğu ispat edilene kadar herkes masumdur.
- ❖ İnsanlar özgür ve eşit değerdedir ve öyle de kalırlar.

KANUN-İ ESASİ (1876)

Osmanlı Devleti'nde 23 Aralık 1876'de I. Meşrutiyet ilan edilerek Türk tarihinin ilk anayasal özelliğini taşıyan Kanun-i Esasi kabul edildi. Böylece halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak oldu. Seçme, seçilme ve temsil hakkını kullandı. Kişi hakları anayasanın güvencesi altına alındı.

Kanun-i Esasi Osmanlı Devletinin ilk anayasasıdır.

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ (10 ARALIK 1948)

İnsan haklarının uluslararası alanda korunmasını amaçlayan çalışmalar II. Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazandı. 24 Ekim 1945 tarihinde Birleşmiş Milletler kuruldu. Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan İnsan Hakları Komisyonu'nun çalışmaları sonucunda 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edildi. Bu bildirge insan haklarını uluslararası alanda korumayı amaçlayan önemli bir belgedir.

İnsan Hakları Beyannamesi'ndeki maddelerden bazıları şunlardır:

- ❖ Her kişinin yaşama hakkı, kanun koruması altındadır.
- ❖ Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ya da işleme uğratılamaz.
- ❖ Hiç kimse köle veya kul olarak tutulamaz.
- ❖ Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ya da zorla çalışmaya bağlı tutulamaz.
- ❖ Herkesin özgürlük ve güvenlik hakkı vardır.
- ❖ Yasal yöntemler dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.
- ❖ Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ (1950)

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edilmesinden sonra demokratik ilkeleri benimseyen Batı Avrupa ülkeleri 5 Mayıs 1949 tarihinde Avrupa Konseyi'ni kurdular. Avrupa Konseyi insan haklarının korunmasında etkili olan ilk bölgesel kuruluştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki maddelerden bazıları şunlardır:

- Bütün insanlar hürriyet, haysiyet ve şeref bakımından eşittirler.
- Herkes ırk, renk, cins, din, dil gibi açılardan herhangi bir fark gözetmeksizin bu bildirideki hürriyetlerden yararlanır.
- Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.
- Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ve haysiyet kırıcı cezalara tabi tutulamaz.
- Kanun önünde herkes eşittir.

TEMEL HAKLARIMIZ

İnsan hakları, insanların doğuştan sahip olduğu evrensel nitelikte olan haklardır.

İnsan haklarının temelini, 10 Ocak 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Hakları Sözleşmesi oluşturmuştur. Bu beyanname ve sözleşmede yaşama hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğüne verilmiştir. Bunlar bizim anayasamızda da yer almaktadır.

Anayasamızın 12. maddesine **kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.** ifadesi yer almaktadır.



<u>Kişi Hakları</u>	<u>Sosyal ve Ekonomik Haklar</u>
1. Yaşama hakkı, 2. Kişi dokunulmazlığı, 3. Kişi hürriyeti ve güvenliği 4. Özel hayatın gizliliği ve korunması 5. Yerleşme ve seyahat hürriyeti 6. Din ve vicdan hürriyeti. 7. Düşünce ve kanaat hürriyeti 8. Bilim ve sanat hürriyeti, 9. Basın ve yayınla ilgili hürriyetler 10. Toplantı hak ve hürriyeti 11. Mülkiyet hakkı,	1. Ailenin korunması, 2. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi, 3. Çalışma ile ilgili haklar, 4. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt 5. Ücrette adalet sağlanması, 6. Sağlık, çevre ve konut hakkı, 7. Gençliğin korunması ve spor hakkı, 8. Sosyal güvenlik hakları,

Siyasi Haklar

1. Türk vatandaşlığı,
2. Seçme, seçilme, siyasi faaliyetlerde bulunma hakları,
3. Kamu hizmetine girme hakkı,
4. Dilekçe hakkı

Yaşama Hakkı

- İnsanın en temel hakkı yaşamaktır. Temel hak ve özgürlüklerin uygulanması öncelikle yaşama hakkına bağlıdır. Herkes bir diğerinin yaşama hakkına saygı göstermelidir.
- Yaşama hakkı bütün hakların temelinde olduğu için hiçbir şekilde engellenemez.

Kişî Dokunulmazlığı Hakkı

- Kişinin hem beden hem ruh bütünlüğüne, dokunulmamasını ve kimseye işkence yapılamayacağını ifade eder. Bu hak, kişinin yaşamasını ve vücut bütünlüğünü güvence altına almaktadır.

Özel Hayatın Gizliliği

- Kişilerin özel yaşamı da devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Anayasamızın 20. maddesinde "**Herkes özel yaşamına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.**" ifadesi yer almaktadır.

Konut Dokunulmazlığı

- Herkes evinde ailesi ile birlikte rahatsız edilmeden bir yaşam sürme hakkına sahiptir. Anayasamızın 21. maddesinde, "**Kimse konutuna dokunulamaz. Kanuna bağlı hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.**" ifadesi yer almaktadır.

Eğitim Hakkı

- İnsanların en önemli özelliklerinden birisi de eğitilebilen bir varlık olmasıdır. İnsanın bu özelliğinin geliştirilmesi eğitim hakkının olmasına bağlıdır. Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz.
- Anayasamızın 42. maddesinde, "**Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.**" ifadesi yer almaktadır. Eğitim ve öğretim ülkemizde Atatürk İlke ve İlkelerine göre düzenlenir. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Sağlık Hakkı

- Sağlık hakkı, insanların temel haklarından biridir. İnsanların sağlıklı yaşayabilmeleri için, öncelikle koruyucu önlemlerin alınması gerekir.

Dilekçe Hakkı

- Demokratik bir devletin vatandaşlarına tanıdığı haklardan birisi de dilekçe hakkıdır. Dilekçe hakkı diğer temel haklar gibi anayasa ile güvence altına alınmıştır. Vatandaşlar herhangi bir şekilde hakları ihlal edildiğinde devletin ilgili kurumlarına dilekçe ile başvurabilir.

Seçme ve Seçilme Hakkı

- Seçme, seçilme ve siyasi parti faaliyetlerinde bulunmak demokrasinin en önemli hak ve hürriyetlerindendir. Bu hak ve hürriyetler kanunla düzenlenmiştir.

Düşünce, Kanaat ve İfade Özgürlüğü

- Düşünce ve bir konuda karar verebilme insana özgü özelliklerin başında gelir. İnsanın geliştirilebilmesi ve kişilik kazanabilmesi için özgürce düşünebilmesi gerekir.
- Demokrasi ile düşünce ve kanaat özgürlüğü arasında sıkı bir ilişki vardır. Anayasamızın 25. maddesinde, "**Herkes düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir.**" ifadesi yer almaktadır.

Basın ve Yayın Özgürlüğü

- Basın özgürlüğü, insanların görüşlerini gazete, kitap, dergi ve televizyon gibi araçlarla topluma duyurabilmesini ifade eder. Basın özgürlüğü insanların okul dışında da eğitilmesine imkân sağlar.

Din ve Vicdan Özgürlüğü

- Din ve vicdan özgürlüğü kişinin istediği bir dine inanmasını ve ibadetlerini serbestçe yapabilmesini kapsar. Demokratik devletlerde serbestçe kullanılırken baskıcı yönetimlerde ise bu özgürlüğün kullanılması zor olur.

Haberleşme Özgürlüğü

- Haberleşme özgürlüğü kişilerin yakınları, özel veya devlet kuruluşları ile çeşitli yollarla haberleşmesini ifade eder. Kişilerin haberleşmesinde gizlilik esastır. Hiç kimsenin telefonları dinlenemez. Ancak devlet, suçun önlenmesi veya ortaya çıkarılması amacıyla yetkili kurumlarıyla telefonları dinleyebilir.

Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

- Yerleşme ve seyahat özgürlüğü kişinin istediği yerde oturmasını veya seyahat edebilmesini kapsar. Anayasamızın 23. maddesinde, "**Herkes, yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahiptir.**" ifadesi yer almaktadır.

Toplantı Hak ve Özgürlüğü

- Bu özgürlük kişilerin toplu halde düşüncelerini açıklamasını ifade eder. Düşünce özgürlüğünün devamı olan bu özgürlük dernek kurma özgürlüğünü de kapsar.
- Bu demokratik hakkın kullanılmasında diğer kişilerin hak ve özgürlüklerine zarar verilmesi gerekir.

Bilim ve Sanat Özgürlüğü

- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme hakkına sahiptir. Demokratik devlet, bilim alanında çalışanları teşvik eder. Sanatçıyı korur. Bilimsel çalışmaları teşvik eder.
- Atatürk bu konuyla ilgili olarak, "**Efendiler, hepiniz milletvekili olabilirsiniz, hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz, fakat bir sanatçı olamazsınız.**" demiştir.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

- Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ancak kanunla yapılabilir.
- Devlet temel hak ve hürriyetleri ancak belli bir ölçüde sınırlayabilir.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılamayacağı durumlar şunlardır:

- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak için kullanılamaz.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı tehlikeye düşürecek şekilde kullanılamaz.
- Temel hak ve hürriyetleri yok etmek için kullanılamaz.
- Devletin kişi veya zümre tarafından yönetilmesi, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde hâkimiyet kurması veya din, dil, ırk mezhep ayrımı yapmak için kullanılamaz.

Temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda durdurulduğu görülür. Anayasamızın 15.maddesinde bu durum bazı şartlara bağlanmıştır. **Bu şartlar;**

- ❖ Savaş hâli,
- ❖ Seferberlik hâli,
- ❖ Sıkıyönetim hâli
- ❖ Olağanüstü hâldir.

Ancak temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda kısmen veya tamamen durdurulması durumunda bile kimsenin yaşama hakkına, din, vicdan ve düşünce özgürlüğüne dokunulamaz.

EŞİTLİĞE DOĞRU

- Orta Asya Türk devletlerinde kadının saygın bir yeri vardı. Kadın ve erkek eşit haklara sahipti. Aile tek eşli evlilik esasına dayanır, çocuklar üzerinde baba kadar anne de etkili olurdu.
- Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, 1924 yılında **Tevhid-i Tedrisat Kanunu** (Öğretim Birliği Yasası) kabul edilerek eğitimde birlik sağlandı. Bu yasayla eğitimi sadece dinsel anlayışla sürdüren medreseler kapatıldı. Kız ve erkek öğrenciler aynı sınıflarda eğitim görmeye başladı. Daha sonra 1926 yılında Medeni Kanun yürürlüğe konularak Türk kadınına yeni haklar sağlandı.
- Ülkemizde seçme ve seçilme hakkı yalnız erkeklere özgü iken kadınlar Atatürk'ün sayesinde ilk kez

1930 yılında belediye seçimlerinde oy kullanma,

1933 yılında muhtarlık seçimlerine katılma,

1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuştu.

Bunun sonucu olarak da 1935 yılında yapılan seçimlerde 17 kadın milletvekili olarak meclise girdi.

BMV

Belediye seçimleri

Muhtarlık seçimleri

Vekillik seçimleri

NOT: Türk kadınları, birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce siyasi haklar kazanmıştır.

- 1985 yılında **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi** Türkiye'de yürürlüğe girdi.
- Ülkemizde kadın haklarının korunmasına yönelik resmî ve sivil toplum kuruluşları faaliyet göstermektedir.
- Medeni Kanun'da 2002 yılında yapılan değişikliklerle, Türk kadınının sahip olduğu haklar genişletildi.

Buna göre,

- Ailenin reisi kocadır." hükmü kaldırılacak,
- Kadınlar, kızlık soyadını kullanabilecek.
- Onur kırıcı davranış boşanma nedeni sayılabilecekti.

Atatürk, "Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın, Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en saygın yerde, her şeyin üstünde, yüksek ve şerefli bir varlıktır." diyerek kadına verdiği değeri ifade etmiştir.

Türk kadını da Atatürk'ü haklı çıkarttı ve her alanda Türk erkeğiyle birlikte yerini aldı. Bu kadınlarımızdan bazıları şunlardır:

- **Fatma Aliye** Osmanlı Devleti'nde ilk kadın dergilerinden birinin yazarıdır.
- **Muazzez İlmiye Çığ** Cumhuriyetin ilk arkeologlarından.
- **Refet Angın** ilk kadın tarih öğretmenlerindendir.
- **Esmâ Nayman** ilk kadın milletvekilidir.
- **Lale Aytaman** ilk kadın validir.
- **Sabiha Gökçen** ilk kadın savaş pilotudur.
- **Türkan Akyol** ilk kadın bakanıdır.
- **Tansu Çiller** ilk kadın başbakanıdır.

ÜNİTE - 7 ELEKTRONİK YÜZYIL

YAŞAMIN İÇİNDE SOSYAL BİLİMLER

- İçinde insan olan ve topluma ait olan bütün unsurların incelendiği bilim dalına **sosyal bilimler** denir.
- Sosyal bilimler; **tarih, coğrafya felsefe, psikoloji, sosyoloji, arkeoloji, antropoloji, ekonomi ve siyaset** gibi birçok bilim dalını içine alan geniş bir bilimdir.
- Sosyal bilimler hayatımızın her alanında vardır. İnsan, hayatında yaşadığı değişim ve gelişimleri anlatabilmek için sosyal bilimlerden yararlanmak zorundadır.

SOSYAL BİLİMLERİN BAŞLICALARI

- **Tarih:** Toplumu etkileyen hareketlerden doğan olayları, zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişki ve bağlantıları ortaya koyan bilim dalıdır.
Tarih bilimi, geçmişte yaşayan toplumlar hakkında bilgi verir. Geçmişte yaşanmış olaylardan ders alarak bunlardan yararlanmamıza katkı sağlar.
- **Sosyoloji:** Bir toplumun örfünü, âdetini, yaşam biçimlerini, toplumsal olay ve kurumlarını inceleyen bilim dalıdır. Sosyoloji, törelerimizi, inanış ve düşüncelerimizi kısaca kültürümüzü incelemektedir.
Sosyoloji ile uğraşan bilim insanlarına ise **sosyolog** denir.
- **Coğrafya:** İnsanın içinde yaşadığı çevrenin doğal özelliklerini, insan ile doğal çevre etkileşimini konu edinen sosyal bilim dalıdır.
Coğrafyanın konusu yer yüzüdür, insanlar ve diğer canlılar, yeryüzü dediğimiz doğal çevrede yaşarlar. İnsanlar yaşadıkları çevreden etkilenirler. Ancak uygarlık seviyesi yükseldikçe doğal ortamı etkilemeye, daha uygun hayat şartları elde edebilmek için çevrelerini değiştirmeye çalışırlar.
Coğrafya ile uğraşan bilim insanları çevre bilinci yüksek ve doğal çevrelerine karşı duyarlı kimselerdir.
- **Felsefe:** Varlığın ve bilginin kaynağını bilimsel olarak araştıran bir bilim dalıdır. Günümüzde bilim dallarının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde felsefenin önemi büyüktür. Felsefe düşünce gücümüzü artırır.
- **Antropoloji:** Kazılar sonucunda ortaya çıkarılan insan iskeletlerini inceleyerek insan ırklarını sınıflandıran bir bilim dalıdır. Eskiden yaşamış ırkların ve toplumların kültürel özelliklerini benzer ve farklı yönlerini öğrenmemize katkı sağlar.
- **Arkeoloji:** Geçmişte yaşamış insan topluluklarına ait kalıntı ve eserleri kazı yaparak ortaya çıkaran ve inceleyen bilim dalıdır.
- **Hukuk:** Toplumsal ilişkileri düzenleyen, devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütününe inceleyen bir bilim dalıdır.
- **Ekonomi:** İnsanların yaşamak için üretim yapma ve üretimi bölüşme biçimlerini inceleyen bir bilim dalıdır.

HAYATIMIZDA NELER DEĞİŞECEK – TEKNOLOJİNİN GELİŞMESİ

- İnsanoğlu, doğumundan itibaren sürekli doğayla mücadele halindedir. İlk çağlarda, olumsuz yaşam koşulları (soğuk iklimler, vahşi hayvanlar) karşısında insanlar çaresiz kalıyorlardı. Tarih boyunca insanlar sürekli olarak doğayı kontrol altına almak ve doğaya hükmetmek için çalışmalar yapmışlardır.

- Taşları yontarak kendilerine aletler yapan insanlar, daha sonraları ateşi bularak doğaya hükmetme yolunda önemli bir adım atmışlardır.
- İnsanlığın, sürekli gelişim ve değişim içerisinde olması her geçen gün doğa karşısında insanların üstünlüğünü artırmaktadır.
- İnsanların, doğada bulunan maddeleri kendi işlerine yarar hâle getirebilmek ve yeni maddeler bulmak için kullandıkları farklı yöntemleri de içine alan tekniklerin tümüne **teknoloji** denir.
- Teknolojinin ilk örnekleri taş baltalardır. İlkel insanlar vahşi hayvanlardan korunmak amacıyla taş baltalar yapmışlardır.
- Teknolojinin ilerlemesi 18. yüzyılda sanayileşme faaliyetleri ile gerçekleşti. Teknolojik ilerleme ve bilim alanında meydana gelen gelişmeler günümüzde bütün hızıyla devam etmektedir. Teknoloji ve bilimin bu hızla ilerlemesi insan - doğa mücadelesinde, insanların daha avantajlı olmasını sağlamaktadır.
- İnsanoğlu bugün geçmişe göre teknolojik açıdan daha ileri bir düzeyde bulunmaktadır. Gelecekteki insanlar da bugüne göre çok daha iyi bir teknolojik seviyeye sahip olacaklardır, ileriki dönemlerde bilim ve teknolojiye çok önemli gelişmeler yaşanacaktır. Yaşamı sürdürme ihtiyacı, insanlığı daima yeni arayışlara yönlendirecektir.
- Son yıllarda bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin gelecekteki insan yaşamı üzerine etkilerinden bazıları şunlardır:

NANOTEKNOLOJİ (EN KÜÇÜK, EN HIZLI TEKNOLOJİ)



■ Mini teknoloji olarak da bilinir. Nano ölçekli bir metrenin bir milyarda biriyle yüz milyonda biri arasındaki malzemelerin üretim, montaj ve kullanımı söz konusu olduğu alanları kapsayan bir bilim dalıdır.

■ Nanoteknoloji, gözle göremediğimiz kadar küçük mikro cisimleri incelemektedir.

■ **Tıp alanında;** gelecekte mikroskobik robotlar vücudun dolaşım sistemine girerek hücre seviyesinde onarım yapıp hastalıkları iyileştirebilecektir. Nano algılayıcılar insan vücudundaki hastalıkları çok önceden saptayarak etkin tedavi olanağı sağlamaktadır.

■ **Sanayi alanında;** tekstil, boya, kimya, su arıtma, mutfak malzemeleri, otomotiv, elektronik bilgisayar alanında kullanılabilmektedir.

Nanoteknolojinin Yararları

1. Enerji kaynaklarından tasarruf sağlanarak enerji maliyeti düşer.
2. Maliyet azalır, üretim artar.
3. Üretim süresi kısalır, zaman ve maliyet kaybı önlenir.
4. Ürünün kalitesi artar.
5. İnsanların yaşam kalitesi ve artar.
6. Milli gelir artar.

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ

- Elektrikli telgrafın 19. yüzyılda icadıyla iletişim çağı başlamıştır.
- İlk uyduların uzaya fırlatılışı ve elektronik alanda sağlanan gelişmeler iletişim teknolojilerinin gelişiminde önemli adımlar olmuştur.
- Televizyon sayesinde dünyada meydana gelen olaylar evlere taşınabilmektedir.
- Faks, televizyon, görüntülü telefon, optik diskler, bilgisayar, internet ağı gibi iletişim araçlarıyla dünyanın her yerine kısa sürede bilgiler aktarabilmektedir.
- Türkiye, iletişim teknolojilerini kullanan bir ülkedir.
- Graham Bell tarafından 1876 yılında telefon icat edilmiştir, günümüzde ise görüntülü ve kamera kaydı yapabilen telefonlar yaygınlaşmıştır.
- Günümüzdeki en hızlı iletişim aracı internettir. İnternet dünya çapındaki devlet kurumlarını ve bireylerini birbirine bağlayan, sürekli büyüyen ve yaygınlaşan bir iletişim ağıdır.
- Ülkemiz dünyanın pek çok ülkesiyle haberleşmemizi sağlayan Türksat uyduları gibi uydu ve yer istasyonlarına sahiptir.

Bluetooth(Blutut) : Kablosuz bağlantı sağlayan çok önemli bir teknolojik gelişmedir. Bu sayede bilgisayar, cep telefonu , yazıcı, kamera ve çeşitli ev aletlerinin birbiriyle ilişkisi kablosuz ortamda sağlanabilecek.

ULAŞIM TEKNOLOJİLERİ

- 20. yüzyılda ulaşım alanındaki gelişmeler son derece hız kazanmıştır. Bu gelişmeler 21. yüzyılda da aynı hızla devam etmektedir.
 - Kara, deniz, demir ve hava yolu ulaşımı günlük hayatı oldukça kolaylaştırmıştır.
 - Son yıllarda kullanılan metrolar kent içi ulaşımı büyük ölçüde rahatlatmaktadır.
 - Demir yolu araçlarının modernleşmesi demir yollarına olan ilgiyi artırmıştır. Özellikle son dönemlerde çok hızlı gidebilen trenler yapılmıştır. Japonya ve Avrupa'da saatte 300 - 500 km hızla hareket eden trenler sefere konulmuştur.
 - Deniz yoluyla yük ve yolcu taşımacılığının ucuz olması deniz yoluna olan talebi artırmaktadır. Deniz otobüslerinin faaliyet göstermesiyle şehirlerarası ulaşım da kolaylaşmıştır.
- II. Dünya Savaşı'ndan sonra havacılık sektöründe de hızlı gelişmeler kaydedilmiştir.

ARTIK KİMSE KAYBOLMAYACAK GPS (Küresel Konumlandırma Sistemi)

- Bu sistem dünya üzerindeki kesin yerimizi belirlemek için kullanılır. Konum belirlemek için son yıllarda yapılan en önemli keşiftir.
- Amerika Savunma Bakanlığının denetiminde ve kontrolünde olan sistem 24 adet uydudan oluşmaktadır.

GPS'nin Kullanım Alanları Şunlardır:

1. Tam olarak tanınmayan herhangi bir şehir veya arazide kaybolmamak için kullanılır.
2. Mühendislik, kadastro, maden, deniz haritaları üzerinde herhangi bir nokta veya bölgeyi bulmak için kullanılır.
3. Liman veya morinadan çıkış otomatik olarak cihazda kaydedilir. Bu kayıt ile geri dönüş kolay olur.
4. Gidilecek noktanın ne kadar mesafede olduğu ve hız bilgileri öğrenilir.
5. Doğa gezilerinde kaza durumunda yer tespitinde kullanılır.
6. Maden sahası, arsa, yanan orman alanı, kaçak yapılaşma tespiti ile haritada olmayan yolların ölçümü yapılır.

NÜKLEER ENERJİ

- Nükleer enerjinin diğer adı atom enerjisi. Maddenin en küçük birimi olan atomun parçalanması veya birleştirilmesi ile ortaya çıkan enerjidir. Bu enerjinin ana maddesi uranyum ve toryumdur. Ancak günümüzde bu enerji üretimi sadece uranyumdan faydalanarak yapılmaktadır.
- Nükleer enerji ile ilgili araştırmalar Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından başlatıldı. Alternatif bir enerji kaynağı olarak düşünülen nükleer enerji ile dünyanın ilk tanışması 1945 yılında Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine ABD tarafından atılan atom bombaları ile oldu. Bu durum nükleer enerjinin silah olarak kullanıldığında olumsuz sonuçlara yol açtığını gösterdi.
- Nükleer enerjinin daha çok barışçıl amaçlarla ve insanlığın yararına kullanılmasını sağlamak için Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu kuruldu.
- Türkiye'nin nükleer enerjiden faydalanmasını sağlamak için Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) kurulmuştur. Türkiye'de Mersin (Akkuyu) ve Sinop'ta nükleer santral kurulması için çalışmalar sürmektedir.
- Ülkemizde devlet nükleer enerji santrallerinin kurulmasında son derece titiz davranmaktadır. Çünkü bu santraller çevreye zarar verdiğinden birtakım olumsuzluklar yaşanmaktadır.

NÜKLEER ENERJİNİN OLUMSUZ ETKİLERİ

- ❖ Enerji elde edilirken çevreye yayılan gaz ve sıvı hâldeki atıklar çevreye zarar verir. Bu atıkların su, hava veya toprağa karışması insan yaşamını olumsuz yönde etkiler.
- ❖ Nükleer kazalarda radyasyon tehlikesi ortaya çıkar.
- ❖ Nükleer santrallerin kurulması, atıklarının depolanması oldukça pahalı bir iştir.
- ❖ Dünyadaki enerji kaynakları kısıtlıdır ve farklı enerji kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Nükleer enerjiyi kullanacak olan ülkelerin çok dikkatli olması ve atıkların depolanması konusunda çok titiz davranmaları gerekmektedir. Bir gaz sızıntısı çevreye çok büyük zararlar verebilmektedir. Yakın dönemde meydana gelen Çernobil kazasının yol açtığı (kanser, deri hastalığı) olumsuzlukların izleri hâlâ devam etmektedir.

UZAY TEKNOLOJİSİ

- Sonsuz boşluk olarak tanımlanan uzayda yıldızlar, gezegenler, Güneş ve pek çok gök cismi yer alır.
- İnsanlar ilk çağlardan beri bu gök cisimlerine ulaşmayı düşündü ve bu konuda çalışmalar yaptı. Uçakların kullanılmaya başlaması ile bu düşüncenin gerçek olması için ilk adım atılmış oldu.
- 19. yüzyılda roketler yardımı ile Ay'a gidilebileceği düşüncesi savunuldu.
- Alman, Rus ve Amerikalı bilim adamları uzay çalışmaları için roket geliştirme yarışına girdiler. 1957 yılında Sputnik adlı uzay aracı Ruslar tarafından Dünya yörüngesine yerleştirildi ve böylece uzay çağı başlamış oldu. 1958 yılında Amerikalı bilim adamlarınca uzay çalışmaları için kademeli roketler geliştirildi. Bu çalışmalar sonucunda 21 Temmuz 1969 tarihinde Ay'a ayak basıldı.
- Uzayın keşfedilmesi ile insan hayatında önemli değişiklikler oldu. Bunlar:
 - 1-Uzay bilimi olan astronomi, gözlemlere dayalı olmaktan çıkıp deneysel bir bilim hâline geldi.
 - 2-Gök cisimleri ve gezegenler hakkında bilgiler arttı.
 - 3-Dünya'nın gerçek boyutları ölçüldü.
 - 4-İletişim ve ulaşım teknolojileri gelişti.

TIP VE YARDIMLAŞMA

Doku ve Organ Bağıışı : Görevini yapamayacak duruma gelen doku ve organın yerine sağlıklı olan doku ve organın nakledilmesine doku ve organ nakli denir.

■ Nakli yapılabilen organlar; böbrek, karaciğer, akciğer, pankreas, kalp ve bağırsaktır. Bunun yanında gözün saydam tabakası olan kornea, kemik iliğı, pankreasın insülin salgılayan hücreleri de nakledilebilmektedir.

■ Diyanet işleri Başkanlığı Din işleri Yüksek Kurulu, organ bağıışını insanın insana yapabileceğı en büyük yardım olarak tanımlamıştır.

■ Bir gün kendi başımıza da gelebileceğini düşünerek organ bağıışı konusunda daha duyarlı olmamız gerekir.

Kan Bağıışı ve Önemi : Kan, çok önemli fonksiyonları nedeniyle doku olarak kabul edilmektedir. Kan bağıışı, tedavide çok önemlidir.

■ Kan yapay olarak üretilemez ve kanın tek kaynağı insandır.

■ Hemen hemen tüm ameliyatlarda ve pek çok hastalıkta kan nakline ihtiyaç vardır.

■ Ülkemizde kan bağıışı yeterli düzeyde değildir. Türkiye'de kan bağıışının yeterli düzeyde olmamasının en önemli nedeni bilgi eksikliği ve insanları bu konuda yanlış bilgilendirmedir.

■ Hastaların sağlıklarına kavuşabilmesi için sağlıklı vatandaşların kan bağıışında bulunması gerekir. Kan bağıışında bulunmak hayat kurtarır. Toplumdaki dayanışmayı güçlendirir.

Bulaşıcı Hastalıklar : Hastalık yapıcı ve herhangi bir yoldan insana geçme özelliğindeki çok küçük organizma ve parazitlerin vücuda girmesiyle oluşur.

■ Bulaşıcı hastalıklar insana; insan, hayvan ya da toprak aracılığıyla bulaşabilir.

■ Birçok kişinin ölümüne veya sakat kalmasına sebep olan hastalıklar toplum açısından önemlidir.

■ Bulaşıcı hastalıklardan bazıları; hepatit, difteri, kolera, menenjit, tifüs, tüberküloz, çiçek, kızamık, tifo, suçiçeğı, dizanteridir.

■ Bulaşıcı hastalıklardaki bazı belirtiler; ateş, hâlsizlik, iştahsızlık, baş ağrısı ve genel vücut ağrısıdır.

■ Aşı, bulaşıcı hastalıklardan korunmak için en etkin yoldur. Penisilin ve benzeri antibiyotikler bakterilere karşı etkili olmaktadır.

■ Geçmişte milyonlarca kişinin ölümüne neden olan bulaşıcı hastalıklara karşı bilim adamları etkili aşı ve tedavi yöntemleri geliştirmişlerdir. Geliştirilen aşılar tüm dünyadaki insanların yararına olmuştur.

■ Verem, kızamık, kızamıkçık, kabakulak, boğmaca, hepatit B, grip, tetanoz vs difteri gibi bulaşıcı hastalıkların aşıları vardır.

Salgın Hastalık : Bulaşıcı bir hastalığın bir yörede, bir ülkede veya bütün dünyada ortaya çıktıktan sonra, hızla yayılması ve birçok insanı aynı anda etkilemesidir. Örneğin; kuş gribi.

EMEĞE SAYGI

Buluş : Mevcut bilgilerden yararlanılarak daha önce bilinmeyen yeni bilgilere ulaşmaya buluş denir. Yeni ürünler ortaya çıkarmak oldukça zordur. Bu nedenle başkasına ait herhangi bir ürünü yasadışı yollarla kullanmak ve çoğaltmak yasaktır.

■ Türkiye'de başkasına ait eserlerin alınmaması ve izinsiz kullanılmaması için Patent ve telif hakları çıkarılmıştır.

Patent : Bir buluşun veya o buluşu uygulama alanında kullanım hakkının bir kimseye ait olduğunu gösteren belgeye patent denir.

Ülkemizde özgün çalışmalar yapan insanların haklarını korumak amacıyla **Türk Patent Enstitüsü** kurulmuştur.

Türk Patent Enstitüsünün Görevleri

1. Bir ürünün patent haklarının tescili ve bu hakların korunması ile ilgili işlemleri yapmak
2. Yurtdışındaki benzer kuruluşlarla işbirliği yapmak
3. Patent hakları konusunda yurt içindeki kişi ve kuruluşları bilgilendirmek
4. Lisans işlemlerinde arabuluculuk yapmak
5. Patent hakları ile ilgili çeşitli yayınlar hazırlamak (Türk Sınai Mülkiyet Gazetesi) bu kurum tarafından yayımlanmaktadır.

Patent Tescili İçin Gerekli Şartlar Nelerdir?

- Yenilik sağlaması,
- Tekniğin bilinen durumunun aşılması,
- Sanayi alanında uygulanmasıdır.

Telif Hakkı : Telif hakkı, bir düşünce veya sanat eserini oluşturan kişinin bu eser üzerindeki haklarının tümüdür.

■ Telif hakkına sahip olan kişi eserine maddi ve manevi olarak zarar gelmemesi için gereken bütün haklara sahiptir.

■ Telif hakkı, eserin sahibine eseriyle ilgili bazı kullanımları kontrol etme hakkı verir. Bunlar eserin çoğaltılması, kayda alınması, radyo ve televizyonda yayınlanmasını ve başka dillere çevirilerinin yapılmasını içermektedir.

■ Ülkemizde ilk olarak 1951 yılında kabul edilen "**Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu**" ile telif hakları koruma altına alınmıştır. Bunlar başlıca;

1. Eser sahibinin haklarının korunması
2. Kamunun eserden faydalanmasının sağlanması
3. Eser hakları ile ilgili süre
4. Eserle ilgili yasal ve toplumsal yaptırımdır.

Korsana Hayır : Çoğaltımı yasal yollarla yapılmayan ve piyasaya bandrolsüz sunulan eserlere korsan eser muamelesi yapılır. Ülkemizde korsan yayınların önüne geçebilmek için bazı yasalar hazırlanmıştır.

- Hepimiz üretici olarak telif ve patent hakkı saklı olan ürünleri almalı ve kullanmalıyız.
- Bir eserin üzerine yapıştırılmış devletçe vergisinin kesildiğini gösteren etikete bandrol denir.
- Piyasada, en fazla CD, kaset, kitap, bilgisayar yazılım programları gibi ürünlerin korsanları vardır.

Bandrol (Denetim Pulu):

- Kaset, Kitap, Cd, Vcd, Dvd, gibi süresiz yayınlarda telif ödemelerini ve eserlerin tescillerini kontrol altına almak için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen baskılı minik etikete verilen addır.
- Üzerinde bandrol olan ürünler o üründen devletçe belli bir vergi alındığını göstermektedir

ATATÜRK'ÜN BİLİM VE TEKNOLOJİYE VERDİĞİ ÖNEM

Atatürk yaşamı boyunca, akılcılık ve bilime çok önem vermiştir. Asker ve devlet adamı kişiliğinin yanında bilime katkı sağlayan çalışmaları da vardır.

■Atatürk'ün "Geometri" kitabı matematik dünyasına bazı yenilikler getirmiştir.

■Atatürk, kalkınmasının temelinde bilim ve teknolojinin olduğunu bilmekteydi. Bu

amaçla

araştırma enstitülerinin kurulması gerektiğini düşünerek bu faaliyetlere hız kazanmıştır.

Bu amaçla;

- Ankara'da --> Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü (1921)
- Adana'da --> Pamuk Araştırma Enstitüsü (1924)
- Rize'de--> Çay Araştırma Enstitüsü
- Ankara'da--> Refik Saydam Hıfzısıhha Enstitüsü (1929)
- Eskişehir'de--> Tarımsal Araştırma Enstitüsü (1926)'nın kurulmasına öncülük etmiştir.
- Atatürk'ün isteğiyle havacılığın gelişmesi için Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu) kurulmuştur.
- 1933'te İstanbul Üniversitesini kurdurmuştur.
- 1935'te Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesini kurdurmuştur.
- Ayrıca Atatürk'ün emri ile Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) ve tarım ve sanayi sayımı yapan istatistik Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Bu çalışmalar Atatürk'ün bilime ve teknolojiye verdiği önemi ortaya koymaktadır.